

3217

సంపాదకుడు: విద్యాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి.

సం-చిక్షలు 8.

అర సంవత్సరమునకు రు. 6-50.

★ స మా లో చ న

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

విశ్వనాథ సాహితీ విశ్వరూపం

- శ్రీ గెంటాల శ్రీవేంకటేశ్వరరావు, ఎం.ఎ, ఎం.ఫిల్., బి.ఇడి.

ఒక అపూర్వ సాహితీమూర్తి విశ్వనాథ. యావదాంధ్ర సాహిత్య చరిత్రనూ అటువంటి విశిష్టతకు మరొకరు కనిపించరు. ఆయన చేపట్టిన సాహితీ ప్రక్రియలేదు. పట్టి బంగారు కావించని కార్యంలేదు. కావ్యం, కథ, నవల, వ్యాసం. గేయం. ప్రతి ప్రక్రియా ఆయన నాక్కులో కొద్దియే కుక్కుర్ని సంతరించి కొన్నది.

సంస్కృతాంధ్రాంక్ష భాషలలో తనను మించిన భాష వేరే లేదన్న భావంతో గడించి కొన్నవాడు సత్యనారాయణ రావు. ఆ భాషాశ్రయంలో ఆయన చదవని గొప్ప కావ్యంగాని, ఆయన మాడని ఉత్కృష్ట కావ్యంగాని లేవు. అందుకే 'సంగమ విజ్ఞాన సర్వస్వం' గా గుర్తింపబడ్డాడు అభిమానులచేత, పులి పట్టుల వేత.

అల నన్నయ్యకు లేదు తిక్కనకు లేదు
గీర్తి నాయంత వాడె
డలఘుస్వాదురసావతారి ధషణా
హంకార సంభారదో
నాల బ్రాహ్మీమయ మూర్తి శిష్యుడయినా
డన్నట్టి దావ్యోమపే
శల చాంద్రీమృదు కీర్తి చెళ్ళపిళ్ళ వం
శస్వామి కున్నట్లుగన్.

అని హుంకరించే శక్తి, సామర్థ్యం సామాన్యుల కక్కిడివి?

జాతీయోద్యమ ప్రభావం, కాలానికొద్యమ ప్రభావం రక్తఘ్నంగా పట్టించుకొన్న కవి విశ్వనాథ. యావప్రాంతంలోనే ఆంధ్రప్రశస్తి, ఆంధ్ర పౌరుషం ఈ గెంటు జాతీయతా ప్రబోధకావ్యాల్ని రచించాడు. ఒక నాటి తెలుగు జాతి ప్రాథవాన్ని కళ్ళకు కట్టించాడు.

ఇమ్ముగ కాకళమ్ము మొద
నీవరకుం గల గూంధ్ర పూర్వ రా
జ్యమ్ముల పేగు చెప్పిన హృ
దంతర మేగా చలించి పోవు - ఆ
ద్రిమ్ముగు చిత్తవృత్తులు పు
రాధవ నిస్థయ మేని ఎన్ని జ
న్మమ్ములు గాగ ఈ తినువు
నన్ ప్రవహించునో ఆంధ్రరక్తముల్.
వంటి పద్యాలు ఆయన జాత్యభిమానానికి భావ శబలతకీ గుర్తులు.

'గోదావరీ పావనోదార వాహూర
మఖిల భారతము మోదన్న నాడు' ఆయన కావ్యాల్లో సాక్షాత్కరించి పాఠకాంధ్రుల్ని ఆనంద పరవశుల్ని చేస్తుంది.

విశ్వనాథ ముందు భారతీయుడు తర్వాతే తెలుగువాడు.

ఆర్ష ధర్మం, భరతజాతి అనగానే విశ్వనాథ ఈ లోకాన్ని ప్రస్తుత వాతావరణ సమస్తాన్ని మరచిపోతాడు. ఉజ్వలంగా వెలిగి పోయిన గతం ఆయనని ఆహ్వానిస్తుంది. దాన్ని తిలకించి, వర్ణించి, పుల

కించి పోతాడాయన. ఆలోచిల్ని మళ్ళీ ఇక్కడ సృష్టించాలన్నది. ఆయన కల.

ప్రచార శీలమైన సాహిత్యం విశ్వనాథది. ఒక ఆలోచనా దృష్టి, ఒక విశ్వాసపథం. ఒక జాతీయత, ఒక మతం, ఒక జ్ఞానశకలం - ఏదో ఒకటి తాను త్రికరణ శుద్ధిగా మంచిదని నమ్మినదాన్ని ప్రచారం చేశాడాయన. అందుకే ఆయన కృతులు ఆనంద తుందిలాలేకావు ప్రయోజన సంయుతాలు మాడారు. ప్రయోజనానికి తోడు విశ్వనాథ రచనల్లో 'ఆవేశం' ప్రముఖంగా కనిపిస్తుంది. భావావేశం పాఠకుణ్ణి పిడికిల్లోకి తీసుకొని కదిలించి వేస్తుంది.

ఆమహావేశమే ముప్పైయేళ్ళు పట్టినా 'రామాయణ కల్పవృక్షి' ఆవిర్భావానికి 'మూల' మయింది. వేయి పద్యగలకు 'ప్రాణం' పోసింది 'అరునకులకు' 'జీవం' ఇచ్చింది. 'ఆంధ్ర ప్రశస్తి'ని చాటి చెప్పింది. 'ఆంధ్ర పౌరుష'న్ని నిలబెట్టింది.

అనుకరణ అన్నది విశ్వనాథ నిఘంటువులో లేదు. కవి శబ్ద సంపదలోనూ, అలంకార ప్రయోగంలోనూ, వర్ణనారీతిలోనూ ఏ ఇతిర కవిని అనుసరించలేదు. తన అనుభవాలే తన రచనలనిండా నింపారు. ప్రాచీనకవుల రచనల నన్నింటినీ పుక్కిటబట్టినా ఏకవిశైలీ ఆయన్ను

ప్రభావితం చెయ్యలేక పోయింది. పద్య రచనలో ఆయన పోకడ అపూర్వం.

స్వీతాస్వాపద విశ్వసృష్టి పయః
పీయూష ధారాధునీ

నీతాస్వాద్య తర ప్రగల్భ వచన
స్నిగ్ధాః సనాభోజ సు
ధా తీర్థంకర మాగధోల్బణము నా
నా మేదినీ గాల్పభా

గీతి స్వాదు మనోజ్ఞ మై ధనువు
ప్రమోగెన్

అని శివ ధనుః పాటన సమకు సంజని
తాభీతరవాన్ని వర్ణిస్తాడు.

తానో? లామలు' తండ్రిపే గెన
రయా? 'దాచాత మాలాలు' అంటూ
బాల రాముడి తీతపలుకుల్ని వివరిస్తాడు.

అవసరాన్ని బట్టి ఆకారం దాలుస్తుంది
ఆయనశైలి. ఒక చోట కుసుమ పేజలం.
మరొక చోట పాపాణ పాకం.

పద్య రచనలోనే కాదు గేయసృజ
నలో కూడా విశ్వనాథ ప్రదర్శించిన
ప్రతిభ నాన్యతో దర్శనీయం.

అతతాయిలు కొక్కిరిస్తే

ఆతగాళ్ళతో నేమి గానీ

తాత తాతల నాటి కథలూ

తవ్వ పోస్తానోయ్'

అంటూ ప్రజాకాత్మకమైన 'కోకిలమ్మ
పెళ్ళి' తీర్చారు. ఒకనాడు తెలుగు
సంస్కృత భాషల సంబంధాన్నీ, వాటి
వికాసాన్నీ, అంతర్లీనంగా పొందుపరచు
కున్న గేయకృతి అది.

కిన్నెరసాని పాటలు విశ్వనాథను
'గేయకవితా సుమ్రాట్టుగా లోకానికి
చాటివది. ఆ ఇతివృత్తమే ఒకచిత్రమైన
కల్పన. దాన్ని ఆయన నిర్వహించినతీరు;
ఛందః లోనూ పదబంధంలోనూ ప్రదర్శిం
చిన నవ్యతా; అత్యద్భుతాలు.

కరటాలలో - నుర్దు

తెరచాలలో - నీటి

పొర జాలులో - కిన్నె

రటు కదలి - ఇటు కదలి

చిటి తరంగాలతో

పొటి తరంగాలతో

నటనాలు మొదలెట్టేనే

కన్నీటి తుటుములా కదలాడేనే.

వేనరాజు, త్రిశూలం, వర్తనకాల. వేద
హరిశ్చంద్రీయం. కావ్య హరిశ్చంద్రీయం
వంటి నాటకాలను పైతం విశ్వనాథ
రచించాడు. కొన్ని ప్రదర్శితాలయ్యాయి
కూడా. కాని తీవ్రమైన ఆలోచనకు
గానీ అవగాహన కాని వది. నాటకా
కృతిలో - మానానికీ మధనానికీ, ప్రద
ర్శనలో తావులేక పోవటంతో -
ప్రజాదరణ పొందలేక పోయాయి స్వచ్ఛ
మైన వ్యావహారిక భాషలో 'లోపలా -
బయటా' అనే నాటకం కూడా ఒకటి
రచించాడు విశ్వనాథ. అంత గ్రహవంతంగా
సహజంగా వాడుక భాష వాడినీ పోడి
మినీ తెలివైన రచనలు చాలా తెక్కువ
మనకి.

తెలుగు కథ మీద కూడా విశ్వనాథ
తన ముద్ర వేశాడు. 'యోగ్యోక్తిక్షీణం' -
'విజన్య సంబంధమా వంటిచిన్న కథల్లో
పైతం తన విశ్వాస ప్రచారాన్నీ, శిల్ప
ప్రదర్శనాన్నీ అమాఘంగా నిక్షిప్తం
చేశారాయన.

తెలుగు నవలా చరిత్ర రచించేందుకు
ఎవరు పూనుకొన్నా విశ్వనాథ నవలలపై
ఒక ప్రత్యేకాధ్యాయం రాయకతప్పదు.
దానిలోనూ వానిలోనూ చెప్పకోదగ్గ
నవల అవి. ఒక పందసంవత్సరాల కాలం
లో తెలుగు నాట పాశ్చాత్య నాగరకత
ప్రభావం వల్ల విభిన్న వ్యక్తులలో జరిగిన
మానసిక పరవర్తనని, సాంఘిక పరిణా
మాన్నీ విశ్లేషిస్తూ విశ్వసాహిత్యంలోనే
ఉటంకింపదగ్గదిగా వేయిపడగలు నవల
రూపొందించా డాయన. పాత్ర చిత్రణ,
వాతావరణ కల్పన, సంభాషణ రచన,
సంఘటనసృజన విశిష్టాలై ఆ నవల కల్ప
నగా కాక యధార్థంగా అనుభూతి
చెందుతాడు పాఠకుడు. తెలుగు వాడి

ఆచారాలు, మతం, విశ్వాసాలు, సంబంధ
బాంధవ్యాలు, జీవన విధానం, కళలూ,
కాస్త్రాలూ వాడీ నాడీ సమస్తం తనలో
ఇముడ్చుకొన్న విశిష్టసృష్టి అది.

ఏకవేగ, చెలియలికట్ట, మోయు
తుమ్మెద. స్వగ్ధానికి నిచ్చేసలు, తెరచి
రాజు. ఆయన నవలలు అరవయ్యా జేసి
కదే.

తెలుగు నవలకి విశ్వనాథ ఆపొందించిన
నవ్యత చాలాఉంది. ఆయన తీవ్రవాణ్ణి
చన శీలం ఆయన నవల్లో ప్రతి పుట
లోనూ ప్రస్ఫుటంగా కనిపిస్తుంది. ఆలో
చనా స్రవంతిలుగా మృత మే గుర్తించ
దగ్గ నవలలు కొన్ని ఉన్నాయి ఆయన
రచనల్లో.

ఉద్దేశం ఆయన నవలలకు మూల స్తం
భం. పాత్రలు, కథ, సన్నివేశాలు, వర్ణ
నలూ అన్నీ అనుషంగికాతే. పాశ్చాత్య
నాగరికతా నిరసన చెలియలి కట్టలోను,
ఆంగ్లభాషా ఖండన విఘ్నేశ్వరి ఇంగ్లీషు
చరువులోను, పురాణాల చారిత్రాత్మిక
ప్రాధాన్యాన్ని స్థాపించడం కాస్త్రం
దేశపురాణాల నవలలలోను, భారతి
సంస్కృతి ప్రాచీనతాసమర్థన ఆరు నదు
లలోనూ మూలంశాలు. ఆయన నవల
లన్ని ఇట్టివే.

మౌమూలు నవలల లక్షణాలు విశ్వ
నాథ రచనలకు పట్టవు. విలక్షణమైన
వ్యక్తత్వంగల పాత్రలు అసంఖ్యాకాలు.
ఆవిలక్షణతగల్గినే అవి కలకాలం పాఠ
కుడి ఎదలో కదుల్తాయి.

తెలుగు సాహిత్య విమర్శ విశ్వనాథ
కలంలో కొత్తబలం పుంజుకొంది. 'సన్న
యగారి ప్రసన్న కథా కలితార్థయుక్తి.'
'ఒకడు నాచన సోమన్న' అల్లసాని వాని
అల్లిక జిగిబిగి' కాకుంతులం యొక్క అభి
జ్ఞానత' - ఈ నాలుగు విమర్శన గ్రంథా
లలోనూ ఆయన తెలుగు విమర్శలో ఒక
నూతన పథాన్ని ప్రవేశపెట్టారు.
కావ్యాన్ని ఆయన పరిశీలించే తీరేవేరు.

ఏల్యంగో కావ్యరక్షచన జరిగిందో గమనించి, దానికి సార్థకత ఎంతవరకు లభించిందో పరికిస్తాడు విశ్వనాథ. శిల్పదష్టి ఎక్కువ. నిశిత దృక్పథ, కష్ట వాక్కు

ఆయన విమర్శ వ్యాసాలకు ప్రాణాలు. సాంప్రదాయిక ధోరణిలో రసం, ఆలంకారం, శైలి, పాకం అంటూ కావ్యాంగాలను తేలికదిగా విభజించి పులికించాడు. ఈ ప్రత్యేకత వసుచరిత్రాది గ్రంథాలపై రాసిన చిన్న వ్యాసాలలో సైతం బలంగా అభివ్యక్తమౌతుంది.

ప్రాచీనుల అలంకార శాస్త్ర గ్రంథాలు పరిశీలించి వారి సిద్ధాంతాలను పర్యాలోచిస్తూ 'కావ్యానందం' అనే గ్రంథం రచించాడు విశ్వనాథ. ఆ త్రోవలో వాన్ని మించింది మరొకటిలేదు.

పరిశోధన విశ్వనాథకు అస్థిగరిమైన లక్ష్యం. ఆ పరిశోధన లక్ష్యం మీద ఆయనను త్రిభువా 'సంగమ తుణ్ణి' చేసింది. పురాణాల్ని కూలంకషంగా అవలోదనం చేయించి భిన్నతనాలను పునర్నిర్మిస్తూ పురాణ వైదిక గ్రంథమాలను రాయించింది. ప్రతి రచనలోనూ విశ్వనాథ పొగించిన పరిశోధనలు వివిధ క్షయాలను బహిష్కరించేస్తూ పాఠకుణ్ణి జ్ఞానసంపన్నుణ్ణి చేస్తాయి.

వైఖ్యాతాన్నిటికీ అలంకార ప్రాయం ఆయన వానదూక తా వైధివం. విశ్వనాథ కీర్తి పద్యాసాలు విషయ గంభీరా లేగాని శైలి చమత్కార పూరితాలు కావు.

'నిండు మనంబు నవ్య నక
నిత సమానము పల్కుదాయకా
ఖండల శస్త్రము' అన్న నన్నయగారి వాక్కు విశ్వనాథ వారి విషయంలో పత్రక్షర సత్యం. ఆ మాట తీరే విశ్వనాథకు అనేకులను దూరించేసింది. 'కొప్పి' గా ప్రసిద్ధి తెచ్చి పెట్టింది. ఆయన మరణవార్తను ఒక

పోతన మహాకవి

- శ్రీ జి. ఎ. ఎస్. ఎస్. సోమశాస్త్రి, ఎం. ఏ.

(గత సంచిక తరువాయి)

సూత్రాంధ్ర-కాలవ్యాకరణములు

చిన్నయనూరి సూత్రాంధ్ర కాలవ్యాకరణములలో భాగవతమును బ్రహ్మణముగా నుదాహరించినాడు.

సూ:- క్వాపి భేషక స్య కోః ప్రథమాన్య తరస్యామ్

ము|| కృశ మధ్యో పదివేపు రంగన లతోః గ్రీడింప (భాగ-9 704)

అతి సర్వనామ్నాం సః విశేషణా నాంచ ప్రథమా.

సూ:- శేష మస్తికి యొక్కయునగు (బాల-కారిక-15)

ప్రఖ్యాతాంగ్ల పత్రిక "The angry old man of the Telugu literature passes away" అని వివరించింది.

'నా వంశీ వాడు మరొక వెయ్యేళ్ళకు గాని పుట్టడు' అన్నా డాయన. ఏమో! భవిష్యత్కాలం సంగతి చెప్పలేం గాని గత వెయ్యేళ్ళలో ఇటువంటి బహుముఖ ప్రజ్ఞాకాలి లేడు. ఆయన అభిప్రాయాలలో వాదనావిధానంతో విశ్వనాథలో ఏకీకరించని వాళ్ళు సైతం ఆయన పాండిత్య శౌంధీర్యాన్నీ, కవితామాధుర్యాన్నీ బహుముఖ ప్రతిభా ప్రాగల్భ్యాన్నీ అపూరించి క్లగ్గుంచుకుంటూ ఉండలేక పోయారు.

ఆయన ఎవర్ని అనుకరించలేదు. ఆయనను ఎవరూ అనుకరించలేదు. ఒకడు విశ్వనాథ.

విశ్వనాథ వాణిసీ, బాణిసీ, సిద్ధాంతాల్నీ. ఆలోచనా దృక్పథాల్నీ వక్తృత్వాల్నీ - ఒక ముక్కలో-వ్యక్తిత్వాల్నీ నూచిస్తూ సాహిత్య శాస్త్ర నిఘంటు

కువర్ణకంబును గొన్నియెడల సంబంధంబు నందగు.

నాకుం దమ్ముడు మీకు నెచ్చెలి (భాగ-7-30)

సూ:- జడంబు తృతీయాస్తమతకు ద్వితీయ బహుళంబుగా నగు (బాల-కారిక-22)

రాముడు వాలినొక్క కోలం గూల నేసె; కోలతో నని యర్థము.

కొలన్ రామవిభుం డొక

కోలన్ గూలంగ నేసె (భాగ 273)

ప్రౌఢ వ్యాకరణము:-

సూ:- ఇప్రత్యకాంతాన్యకంబు నకు సంధియుఁ జూపట్టెడి. (సంధి-2)

పులో ఒక పదం చేర్చుకొనాల్సిన అవసరం ఉంది. ఆపదం 'వైశ్వనాథం'

గుర్తింపు పొందిన ఆయన ప్రజ్ఞ ఆయనకు అనేక బిరుదాలూ సన్మానాలూ గడించి పెట్టింది 'వేయిపడగ' అని ఆంధ్ర విశ్వ కళాపరిషత్తు సత్కరించింది. 'విశ్వనాథ మధ్యాక్కర' అని కేంద్ర సాహిత్య ఎకాడమీ బహుకరించింది. రామాయణ కల్పవృక్షాన్ని జ్ఞానపీఠ అవార్డు వలచి వచ్చింది. కవిసుమాత్, డి. లిట్. కళాప్రపూర్ణవంటి బిరుదు లెన్నో గడించింది ఆయన ప్రజ్ఞ. బిరుదుల వల్ల గౌరవాన్ని పొందే ఆ సంఖ్యాక జనంలో చేరడు విశ్వనాథ. ఇక్కడా ఆయన ధోరణి విశిష్టమే. బిరుదులకే గౌరవాన్ని సంపాదించి పెట్టాడు.

తెలుగు సాహిత్య ప్రియులకి విశ్వనాథ చిరస్మరణీయుడు. సాహిత్యం ఆయన జీవితం. ఆర్థ దర్శనం ఆయన ప్రాణం. తెనుగుతనం ఆయన రక్తం. ధిషణాహంకారం ఆయన వాక్కు.

—...—

ఎతింగటింగి నా వలవని యేలకట్టు
'నవచ్చును దానవి(భాగ 9-515)

నూ:- కొన్నియెడలఁ బ్రామాణిక
యోగంబులన్ ద్రుతంబున కచ్చుపరం
బుచో ద్విత్వంబు చూపట్టెడి.(సంధి-4)
సర్వమున్నతని దివ్యకళామయ మంచు
ఘనందల్లము సేర్పి (భాగ-7-142)

నూ:- కొన్నియెడల ద్వంద్వంబునం
దంబు మీఁది చితపలకు సువలుగానం
డవు. (సంధి-6)

రాకపోకలు. (భాగ-1-370)

నూ:- నాలవసానంబులు పరంబు లగు
పుడేమి శబ్దము యొక్క మికారమునకు
లోపంబు వైకల్పికంబు. (సంధి-16)

శవముక్రియనుండెడిదే (భాగ-9-408)

నూ:- లోశబ్దంబొందు సంబోధనం
బున స్త్రీవాచకంబునకు, బరంబుగ
బుఁద్రాత్యది హ్రస్వాంతంబును నయ్యెడి
(బ 14)

రమణియో! భృత్యులందు నపరాధము
ల్లిన నాయకుల్ స్వపక్షము దలపోసి
ముగ్ధతర కాసనముం బడి చేతురు.
(భాగ-4-783)

నూ:- సంబోధనవాచకంబు బహు
చనాంతం బయ్యుఁ గ్రియల మీఁది
ఋమ్మగు లేకవచనాంతంబులగు. (శబ్ద-
4)

మన యశోద చిన్ని మగవానిఁ గనె
ట!

చూచి కత్త మమ్మ సుదతులార!
(భాగ-10-1-184)

నూ:- నిన్ను నన్ను దన్ను - వీని
కుందలి ద్విత్వంబునకేని యుద్విత్వయు
క్తను వర్ణంబునకేనియు మిమ్ము, మమ్ముఁ
మ్ము వీని యందలి ద్విత్వంబునకు
లోపంబు వైకల్పికంబు. (శబ్ద-78)

నిన్ నమ్మిన వారి కన్నడును నాశము
గదవ్వు! యాశ్వరీ! (భాగ-10-
751)

నూ :- నామ పున్గ్రహణంబున
భిన్నంబు నభిన్నంబునము తిన్పబృథంబు
తత్పర్యాయం బగు. (శబ్ద 75)

వాఁడె నురాసురు శౌల్ల నడ్డమెవచ్చిన
నైన రాక్షస వివాహమునం గొనిపోవు.
(19-1-1734)

నూ:- నామ తదే త్యక్తిమర్థంబుల
కుం బున్గ్రహణంబునఁ బ్రథమాద్యంత
మయి పూర్వపరంబులుగ నాత్మార్థం బభి
హితం బగు. (శబ్ద-77)

తా, వచ్చె సుదర్శనాయుధుఁడు
(భాగ 10-1-1734)

కం. కర్మములు మేలు నిచ్చును
గర్మంబులు కీడు నిచ్చుఁ గర్మలు దనవన్
గర్మములు బ్రహ్మకై నను
గర్మముండే పరులఁ దడవఁగా నేనుటి
కన్. (10-132)

నూ:- ఆత్మార్థం బాకానాకచో నా
మాస్మదభాభిధాయియు నగు. (శబ్ద-78)
తన తొంటి కర్మరాశికి(భాగ-10.30)
తన - ప్రాణియొక్క-

నూ:- ఒక శబ్దం బొక్కచో నొక్క
కంబగు. (శబ్ద-84)

ఒక మున్నులు గదల్చి తెచ్చిన
లలాటోగ్రాక్షుచాపంబు.(భాగ-9-262)

నూ:- ఏడే రే దేవి శబ్దంబు లర్థ విశే
షంబునం దీకారాంతంబు లగు.(శబ్ద 87)

వారెరీ సిరి మూలగట్టుకొని పోవం
జాలిరే. (భాగ-8-500)

నూ:-ఒకానాకచో, దోడకు, దోడత
నని రూపాంతరంబును గలదు. అయి
నను దానికి వలె దీని కితరకార్యంబు కలు
గదు. (కారక-8) పగతుగ చేతిలోఁ
బడక ప్రాణముతోడుత నున్న వాఁడవే
(భాగ 10-1-1756)

నూ:- వలన కాదేశంబులగు ద్వితీయా
సప్తముల మీఁది యుండికి లోపంబు
బహుళంబుగా నగు. (కారక-11)

విచ్చేయు మదిలి గర్భముఁ
జెచ్చెర వెలవడు మహాత్మ (భాగ-8-
504)

గర్భమున = గర్భమునుండి
సప్తమిమిఁది యుండికి-
రక్తంబు వదన గర్హగమున వలదవాఱు
(10-1-1363)

నూ:- కొన్ని యెడల విశేష శోభను
పదంబులు త్రిక క్రియాజన్య విశేష శోభుటి
తంబులు సందర్భయోగ్య పదవ్యవహితం
బులగు. (సమాస-18)

తేగీ|| నెలులుగల మరు నీలంపు టుగుల
నిరుల

నరులు గొనఁజాలి నరులను మరులు
గొలుపు

నిరుల గలిచిన తుమ్మెద గలులఁ దెగడు
కురుల నులిదీర్చి విరులిడి కొప్పుబట్టి
(భాగ-10-2-242)

నూ:- అట్లు పోలె బలె వలె శబ్దంబు
లిప్తాకంబులు. (సమాస 38)

కం|| జ్ఞానులచే మానులచే
దానులచే యోగ సం విధానులచేతన్
బూనిన బంధుండగునే
శ్రీనాథుఁడు భక్తియుతులచేతంబోలెన్.
(భాగ-10-1-390)

నూ:- అట్టి పోని బోటి వంటి శబ్దం
బులు తదర్థంబులు. (సమాస-43)

నీయట్టి పుణ్యాత్మిమల్ కలరే. (భాగ
10-1-1736)

నూ:- మతుబర్థంబునం జెంచునకుఁ
దవర్ణకంబు పరంబగుచో నిర్వంబగు.
(తిద్ధితి-4)

చెంచితన్ బింధపత్ర చేలాంచి
తలన్. (భాగ-10-1-793)

నూ :- కొన్ని యెడలం ద్వరితార్థ
నూచకంబయి భావిని భూతంబు
చూపట్టెడి. (క్రియ-7)

తావచ్చె సుదర్శనాయుధుఁడు.
(భాగ-10-1-1734)

నూ:- వ్యతిరేకక్రియ యర్థత్రయబోధ కంబగు. (క్రియ-8)

అర్థత్రయము=వర్తమాన భూతభవిష్య దర్థములు.

వర్తమానంబునకు-
పాఠము = పాఠమున్న వాడు గాఢు.

భూతమునకు-
తెక్కలురావు పిల్లలకు (భాగ 8-68) రావు = వచ్చినవి కావు.

భవిష్యత్తునకు -
వాసుదేవుడే రాఢు. (10-1-1727)

గాఢు = రాగలవాడు కాఢు.

నూ:- ప్రార్థనంబునం దస్పృశ్య యాంత క్రియలమీదఁ గద కదవు పూర్వకంబు లన్నాదులనుప్రయత్నింప లగు. (క్రియ-9)

సుక్ష్మమే మఁ గదన్న. (భాగ-10-1-150)

గుడి యెప్పుడు ముగ్ధిరహంబు రాశికన్; పప్పుఁగదమ్మ. (భాగ-10-1-1130)

తాపముందారి! నాకు దయపెయ్యఁ గదే. (భాగ-10-1-1209)

నూ:- తఱచుగఁ గ్రియల మీది కద కదవుల కన్నాదులు పర్యాయంబున నను ప్రయత్నింబులగు (క్రియ-29) అలసితివి గదన్న 'యాఁకొంటివి గదన్న (భాగ-10-1-256)

దయాంబురాశిక గదమ్మ (భాగ - 10-1-1742)

నూ:- న్యూన వచోవాక్యంబు లధ్యా హార్యంబు లగు. (వాక్య-18)

న్యూనవచనంబులు - ఐన-ఏని-ఏ-ఏ మొదలగునవి.

కర్మములు మేలు నిచ్చును (భాగ-10-1-32)

కర్మములు=కర్మములే యని యిక్కడ తెల్పా మధ్యాహార్యము.

నారాయణీయాంధ్ర వ్యాకరణము.

నూ:- ఉదంత క్రియాజన్య విశేషణ మాల కచ్చ పరంబగుచో నిత్యముగను మాల్లు పరంబగుచో గ్యాచిత్కముగను ద్రుతంబునకు లోపంబుకలగను. (సంధి-41)

మాటిమాటికి వ్రేలు
మఱచి యూరించుచు
నూగుఁగాయు దిను
చుండు' (భాగ 10-1-496)

నూ:- అన్ని శబ్దములకు నాల్గు శబ్దము లోడఁ గన్పఱాయంబు కలుగునెడల (సంధి 145)

'పురుటాలికిఁ బనిదినములు,'
(భాగ 8-5, 6)

నూ:- పదముల నశుము నలడాని కంబు నుత్వంబునకు లక్కువికల్పము (సంధి 151)

'వల్లించున్ శిప్పిన హునఁ డంగమునఁ బుత్తాకారన్.' (భాగ 7-167)

నూ:- నువ్వని బొక్కచో నుదంతేత రిములకింజెను గానంబడియెడి.
(అవ్య 169)

ఉ||తండ్రివి తల్లివిం్పలివి దైవమహన్ సఖి
విన్ గురుండవున్, (భాగ 1-252)

నూ:- నెఱుసున్న మీఁది యాగమ చకా రంబునకు గువర్ణంకబు పరిమగుచోఁ బకా రము విభాషనగు. (క్రియా 299)

కం|| ఆకర్ణింపుదురుపెద్దలతిహర్ష మునన్.
(భాగ 8-21)

నూ:- సుందరి! తద్ధర్మార్థము నందు దుకారమ్ము పరిము నందున్న యెడన్

ధిండును జామ్మిచు వర్ణము
బిందువు పయిదూకుఁ దత్త్వ విధి
చేయఁదగున్. (క్రియ 858)

ఏరాజు రాజ్యమంచేసిసిం వచుగు
రారాజు దలపోయ నగని మీఁద,
(భాగ 10-1-128)

నూ:- ప్రామాణిక ప్రయోగంబులం గొన్ని యెడల ననుప్రయుక్త మైన కొనుభాతువు యొక్క క్త్వోపమాపమగు కొని యను దానికి 'క' అను నాదేశము కనపట్టు చున్నది.

కం|| లక్షపరీమా! ణముగల క్రిమి గుండ మందు నాటుక యుండున్.
(భాగ 5-149)

ప్రబంధమణి భూషణము.

ప్రబంధమణి భూషణ మొక చక్కని ప్రాచీన సంకలన ప్రబంధము. ఈగ్రంథ కర్త భాగవత పద్యములతో పాటు పీఠ భిద విజయమునుండికూడఁ బద్యములను గైకొనినాఢు. దీనిని బట్టి పీఠభద్ర విజ యమానకుఁ గూడఁ బ్రాచీన కాలమునఁ బ్రచుర ప్రచారి యుండెడిదని తెలియు చున్నది. భూషణ కాగుడు గైకొనిన భాగవత పద్యము లివి.

ఉ|| వాలిన భక్తి మొక్కెద
(భాగ 1 2, ప్ర. భూ 8)

ఉ|| ఆదర మొప్ప మొక్కిడుగు,
(భాగ 1-5, ప్ర. భూ 4)

ఉ|| తోడితంబు నెన్నుదురు.
(భాగ 1 6, ప్ర. భూ 28)

కం|| చలచలనై పిదపిదనై
(భాగ 8 493, ప్ర. భూ 333)

సీ|| పాలఁతుల వాలుచూపుల యండ.
(భాగ 9-385, ప్ర. భూ 361)

ఆ వె|| పాడుపుఁ గొండ మీఁద బాడు చుట మొదలుగా (భాగ 10-1802)
(ప్ర. భూ 218)

ఆ వె|| శంభుకంట నొకటి జలరాశి,
(భాగ 10-1.804). ప్ర. భూ 214)

సీ|| విటసేనపై దండు వెడతెడి వలతేని,
భాగ 10-1-968, ప్ర. భూ 685)

మ॥ అలనా! యేటికిఁ జెల్లవాటె.

(భాగ 10-1-1129, ప్ర. భూ 819)

సీ॥ పోలోమి తన బాలు సాన్నపైఁగను
పట్ట (భాగ 10-1-1303, ప్ర. భూ 832)

ఆ॥ వె॥ వరుణ పురముకంటె,

(భాగ 10-1-1303, ప్ర. భూ 832)

ఆ॥ వె॥ వరుణ పురముకంటె,

(భాగ 10-1-1591, ప్ర. భూ. 51)

క॥ ఆకాశము తోడి చాలన,

(భాగ 10-1-1593, ప్ర. భూ 51)

కా॥ సాధుద్వారక వాటకుడ్య

(భాగ 10-1-1595, ప్ర. భూ 52)

ఉ॥ ఆకుల కజనీలమణి,

(భాగ 10-1-1597, ప్ర. భూ 53)

క॥ బ్రహ్మత్వము అఘోర ను

(భాగ 10-1-1602, ప్ర. భూ 74)

క॥ తిరుగరు పలు కలులకును

(భాగ 10-1-1704, ప్ర. భూ 79)

క॥ పులుల పగిది

(భాగ 10-1-1608, ప్ర. భూ 93)

ఆ॥ వె॥ కృష్ణనానుడేవ

(10-2-477, ప్ర. భూ 332)

ఇట్లే శబ్దరత్నాకర కారులు, సూర్య
రాయాంధ్ర నిఘంటుకర్తలు, వ్యాకరణ
సంహితాసర్వస్వకర్తలు వీరభద్రవిజయ-
భాగవతములను బ్రహ్మణముగా స్వీకరించి
నారు. ప్రాధ వ్యాకర్తలగు శబ్దరత్నా
కర కారులు శ్రీనాథాదులతోపాటు
పోతనగారికి ద్వితీయశ్రేణి నొసంగినారు.
కాని పోతన రచించిన భాగవతము
యధాతథముగా లభించినచో నన్నయ -
లింగన - ఎఱ్ఱన - సోమనలతోపాటు
పోతనగారు కూడఁ బ్రథమశ్రేణి నలంక
రించి యుండెడివారు. వెల్లంకివారు
మొదలుకొని వజ్రల వారి కలకుఁ గల
సర్వలాక్షణిపల చేతను బరిగృహీతమైన
పోతన సాహిత్యము పరిమ ప్రమాణమని
సిద్ధము.

సామాన్య కవులు లోకమునందలి
జాతీయములను దమకావ్యములలో వాడు
కొంగురు. మహాపుల వాక్యములు లోక
ములో జాతీయము లగును. పోతనగారి
'ఎల్లొగ్గ నే యీశ్వరా (8-72) లాహి
క్కింతయు లేగు, నీవే తప్పనితిః పరిం
జెలుఁగ (8-91) వారిగాళ్లులంగు
(8-58) ఇంతింతై వటుఁ డింతియై
(8-622, నాటి కొక్క చైవము లేదే? (10-1-29) ఊకరాగు మహాత్ములు
(10-1-284) కలయో వైష్ణవమాయయో
(10-1-32) కొంగులం బయ్యెడున్
(10-1-1682) మొదలగు వాక్యములు
నేటికిని జాతీయములుగా వాడఁబడు
చున్నవి తమ రచనలు పండితు లనక
పామరు లనక గూడ నాంధ్రుల నాలుక
లపై నృత్యముచేయు నదృష్టము పట్టిన
వారిలో మొదటివారు భక్తి శిరోముఖు
లైన పోతనగారు. రాడకవారు యోగి
శిఖామణులైన వేమనగారు. సర్వాంధ్రుల
హృదయములను కాలుగొన్న సుందర
గ్రంథ రాజము శ్రీమదాంధ్ర మహాభాగ
వతము. ఆంధ్రజాతి గర్వంపఁ దగిన కవు
లలోఁ గనిస్థికాధిపతులు శ్రీమత్పొతనా
మార్త్యపూజ్య చెరణులు. సంస్కృత
ములో రామాయణ భారత భాగవతము
లన్న క్రమము తెలుఁగులో భారత భాగ
వత రామాయణములుగా మోతినది.

“మంగళాదీని మంగళమధ్యాని మంగ
ళాంతాని హి శాస్త్రాణి ప్రథంతే వీర
పురుషాణి భవంత్యా యుష్మత్పురుషాణి
చాఽధ్యతారశ్చ మంగళయుక్తా యథా
స్మరితీ యను మహాభాష్యకారుల వచ
నము ననుసరించి శ్రీకైవల్యపదంబుఁ జేరు

టకునై' యని శ్రీకృష్ణస్తుతిలో భాగవ
తము నారంభించి యుత్సాహంబు వర్ధి
ల్లఁగన్' అని మంగళాంతముగా నీ పుణ్య
గ్రంథమును బోతనగారు ముగించినారు.
రామదాసు లని ప్రసిద్ధిచొందిన గోపరాజు
గారు దాశరథి శతకములోఁ బోతరాజు
గారి ననుకరించినారు సంగీత సామ్రాజ్య
సార్వభౌమలైన త్యాగరాజుగారు
సాహిత్య సామ్రాజ్య సార్వభౌమలైన
పోతరాజుగారి భాగవతమును స్వపాస్త్ర
ముతో వ్రాసికొని పూజామందిరములోఁ
పట్టి పూజించినారు. అంతటి మహాభాష్య
మే కావ్యమునకుఁ బట్టును? సంస్కృతి
ములోఁ గాళిదాసునకుఁ గల స్థానమును
చెలుఁగులో శ్రీనాథుఁ డాక్రమించినచో
శ్రీశంకర దిగవిత్తపాచార్యుల స్థాన
మును శ్రీపోతన గారి లంకిరింపును. భాగ
వతము స్వతిఃప్రసాదము, పోతన వాణి
గూర్చి వాణి యని చెలించి శ్రీమద్భాగవత
కిల్పకుజ కుసుమ విసరసుధారసధారలు
తనివిదీఱఁ గ్రోలుచు నాంధ్ర జనులం
దలు భాగవద్భక్తులై వర్ధిల్లుదురుగాక!

శ్రీగీతకునకు నర్పించి శ్రీ వీరభ

ద్రేశ్వర విజయ సత్కీర్తి ఘటించి
యాంధ్ర విద్యార్థుల కిప్రయాపమైన నా
రాయణ శతకంబు నామలించి

సింగ భూపాలుండు స్థిరండు కీర్తిగా

భగీనీ దండకంబును రచించి

మాధవార్పణముగా మందార మకరంద

తైలి భాగవతంబు సంతరించి

తెలుఁగువారిని చారిభక్తి జలధి ముంచి

యగని గెండవ కారదయై రసించి

పుణ్యుడై మిరిచి బమ్మెర పోతరాజుఁ

బరమ భాగవతోత్తముఁ బ్రస్తుతింతు.

శ్రీమత్పిరమేశ్వరార్పణ మస్తు.

తెలుగు జానపద సాహిత్యంలో భారతం

- శ్రీ డా. శివరెంక ప్రకాశరావు, ఎం.ఎ., పి.హెచ్.డి.

ఏదో ఒక గకమైన ఆచార వ్యవహారాలు. భాష, వృత్తి, మతం కారణంగా ఒకే చోట ఉండే వారి నివాసాలు మన జనపదాలు. అక్కడి ప్రజలు జానపదులు. వారు తమ సుఖదుఃఖాలనూ, ఆనందాన్నీ ప్రకటించుకుందుకు పాడుకునే పాటలు జానపదాలు. ఆ సాహిత్యమే జానపద సాహిత్యం.

ఇది సముద్రమంత గంభీరం, ఆకాశమంత విశాలం. అచ్చతెలుగు నుడికారంలోని చారిత్రికత, అప్పుడే వికసించిన మల్లె పువ్వులాంటి మాధుర్యం. నిశ్చలంగా పారే ఏటి నీటి లాంటి స్వచ్ఛత, మెల్లగా మెల్లగా వీచే పిల్లగాలి లాంటి లాలిశ్యం నిండుపున్నును నాటి నెన్నెలలోని శైవ్యం, గంగిరెవు గుమ్మపాలలోని మతివెచ్చదనం పచ్చగడ్డిపై కురిసిన మంచు బిందువులలోని తపికు ఈ సాహిత్యంలో కానవస్తాయి. అటు పాతదనమూ ఇటు కొత్తదనమూ కాక క్రాంతి జీవశక్తిని చవి చూపిస్తుంది ఇది. అందుకే 'A folk song is neither new nor old because it is continually taking on new life, it is an individual flowing on a common stem' అంటాడు F. J. ఛార్లెస్.

తెలుగుజాతి ఎంత పురాతనమో ఈ సాహిత్యం అంత ప్రాచీనం. అందుకే తెలుగు నుడి యవతరించిన కాలము దీని పుట్టిన దినము. తెలుగుపాల మున్నంత మేర దీని సంచారము. తెలుగువారున్న చోట్ల దీని నివాసము' అంటారు ఆచార్య రామరాజుగారు ఒక వ్యాసంలో.

ఈ సాహిత్యం ముట్టమొదట ఏక కర్తృకంగా, కైయక్తికంగా రూపొందినా క్రమంగా సామూహిక కర్తృత్వంగా, సమిష్టిగంపదగా పరిణమిస్తుంది.

ఒక స్థిరమైన రూపంగానీ, రచనాకాలంగానీ ఉండవు. దీనికి. సహజసిద్ధమైన శైలిలో, పాడుకుందుకు అనువుగా, అప్రయత్న శిల్పంలో ఒప్పురుతుంది. ఆత్మాశ్రయంగా వెలువడే ఈ సాహిత్యంలోని వస్తువు పాధారణంగా జనసామాన్యానికి పరిచితంగా ఉండి, ఆలోచనలోని నిరాడంబరత్వాన్నీ, జాతి మనస్తత్వాన్నీ, ఆచారవ్యవహారాలనూ, నమ్మకాలనూ, సాంకేతిక రాజకీయ ఆర్థిక మత పరిణామాలనూ ప్రతిబింబిస్తుంది. అందుకే 'జాతిక జీవనానికి జానపద గీతిక' అంటారు ఆరుద్ర.

స్థూలంగా ఈ సాహిత్యాన్ని ప్రక్రియ ననుసరించి గేయ, వచన రూపకాలనే మూడు విభాగాలు చేయవచ్చు (అలాగే రసమాధారంగా శృంగార వీరాశ్చుత కరుణ హాస్య సాహిత్యమనీ; వస్తువునుబట్టి పౌరాణిక, చారిత్రిక, మత, సారమార్గిక సాహిత్యమనీ; ఆలంబనాన్ని పుస్తక రీతిగానీ బాల స్త్రీ శ్రామిక సాహిత్యమనీ విభజించవచ్చు) ఇందులో గేయ ప్రక్రియ కథాసహితాలనీ, కథా సహితాలని రెండు విధాలు. రామాయణ, భారత, భాగవతాది పురాణ గాథలు కథాసహితాలు. ఇవి జంగంపదాలూ, కారిదవరుసలూ, తందాన పదాలూ, బ్రతుకమ్మ పాటలుగా ముఖ్యంగా మౌఖికంగా ప్రచార మవుతాయి.

'నింటే భారతం వినాలి - తింటే గారెలు తినాలి' అని నానుడి. అందుకే భారత గాథకు సంబంధించిన ఎన్నో కథలు చిలవలు పలవలుగా తెలుగు జానపద సాహిత్యంలో వ్యాప్తి చెందాయి.

అయ్యగారి కూర్మనాగుని నిరాల, కర్ణ, శల్యపర్వాలూ, చంద్రగిరి తాతయ్య ఉత్తర దక్షిణ గోగ్రవాణాలూ పెద్దపదాలు. తోలేటి సీతారామయ్య

రచించిన నలరీత్రపదం చాలవరకు మూలము సరణమే. (నిషధ పుర స్త్రీలు దమయంతి సౌందర్యాన్ని వర్ణిస్తూ - 'కాగునీకటిగప్పు గద యీమగువకొప్పు, పరిపూర్ణకళ సోము గడలించుమోము...' ఇత్యాదిగా ఉపమించడంలో పూర్వవి సమయా లే కానవస్తాయి.) అయితే చెలి కత్తెలు దమయంతికి ఒనర్చిన శైవ్యోపచారాలలో పన్నెరు ఆమె వెన్నున పోస్తే కుతుకుత మని ఉడికిం దనడంలాంటి ఆతి శయోక్తులూ స్వయంవర ఖట్టంలో సాస్వతికి బదులు సుదేవుడనే విప్రుడు రాజాజ్ఞానాన్ని దమయంతికి పరిచయం చేశా దనడంలాంటి కల్పనలూ ఈ కథలో చోటుచేసుకున్నాయి.

అలాగే వెంకట సుబ్బరాయగుప్త రచించిన దేవయాని చరిత్ర అనే జంగం కథ నన్నయ ఆంధ్రీకరణను అనుసరించినా, తనకన్నా ఉన్నతివలంలో పుట్టిన స్త్రీని పురుషుడు వినానా మాడరా దని విజ్ఞానేశ్వరీయాది గ్రంథాలు నిషేధించినా యనడం ఒక కల్పన. అలాగే తాళ్ళ పాక అన్నమాచార్యుల వారి సతీమణి తిమ్మక్క రచించిన కుభద్రాకళ్యాణం అనే మంజరీ ద్వీపద చాలా హృద్యంగా, శృంగార రసస్ఫూరకంగా నడిచింది. చేనుకూక వారి విజయవిలాసాన్ని తిలపిస్తుంది ఇది.

కపటసన్యాసి వేషంలో ఉన్న అర్జునుడికి సుభద్ర మ్రొక్కిన సందర్భంలో 'తొలకరి అభ్రంబు తొలకించు మించు యీలలనలోగాక యినియనే యనగ ఉండునే యీదు యింతగ రూపుతోడ వుండునో' అనుచు యిట్లొక కొంతనేపు దమకించి సొక్కి కందర్పు చేజిక్కి బ్రుమయ్యుచు మది నెలగు పడియుండె క్రిడి.'

అడంలో అర్జునుని మానసిక సంఘర్షణ బొమ్మకడుతుంది. అలాగే సుభద్ర కవటయోగి ఆగదాలను అన్నకు ఫిర్యాదు చేసిన సందర్భంలో -

కార్యముల కోసమే

కడు చిక్కుపడెను

కార్యములు చేసి గ్ర

క్రున బంపవలెను

సుదతి యితడు జాడ

సురపతి సుతుడే!

అంటాడు నర్మగర్భంగా కృష్ణుడు.

అదేవిధంగా రుక్మిణ్యాదులు సుభద్రను

‘సన్యాసి యేమయిన నన్నజేసినాడో

పూబోజి దేహంబు వుల్లసిల్లింది’

అంటూ సరసమాడడంలో సాత్త్విక

భావాలు స్ఫురిస్తాయి.

అయితే శ్రీ కృష్ణుడు చెల్లెలిని

‘అమ్మరాముద్దుల పుమ్మరావేగ

(కొమ్మరా నవకంపు బొమ్మరావమ్మ

మత్తాలసరమ రా ముద్దరాలా రా)

చిత్తజా బాణమా చెలియ రావమ్మా

చిలుకల కొలికిరా శృంగారకన్య’

అంటూ పితవడం వాగరిక ప్రపంచా

నికి విడ్డూరంగా ఉండవచ్చు. కాని జాన

ప్రద హృదయవైశ్యల్య ప్రకటనలో అది

ఒక వింత కాదు.

అందులకే సుభద్రార్జునుల కార్యం

నాడు స్వయంగా నొప్పది అర్జునుణ్ణి

పొన్నున ఉంచడం, ‘ఏమి వస్తువులైన

యీవచ్చుగాని, ప్రాణేశునిచ్చి తా బ్రతు

కంగరాదు’ అనుకొన్నా తన మానాన్ని

కాసాడినవాడి చెల్లెలు సుభద్ర కాబట్టి

ఆమెతో తనకట్టి అరమరికలూ లేవని

సద్గుణపోయి తల్లులు మాసి వెళ్ళడం

పాత్ర చిక్కిన మరో వన్నె చేకూరు

స్తుంకే తప్ప వేరుకాదు.

తెలుగుగడ్డపై వివాహకాలంలో ఆడ

పిల్లకు సాగె పెట్టడం ఒక ఆచారం. అది

సరిగా జరకపోతే ఎన్నో అనర్థాలకు

జారితియడం ఇప్పుటికీ మామూలే.

‘సుభద్రసార’ అనే గీతం దాన్నే తెలుపు

తుంది

అర్జునుడు సమరవిజయదే కావచ్చు,

కాని జానపదుల దృష్టిలో అది దోక

యింటికి సాధారణపు టల్లుడే! అత్తింటి

సొమ్ము నాశించేవాడే! అందుకే-

‘పున్నమ్మనాడైన బూర లొందుకొని

పుణ్యుడా రమ్మని పిల్చిగె మీవారు

అయావాగ్య నాడైన అట్టువండుకొని

అట్లుడా రమ్మని పిల్చిగె మీవారు

(ఈ నమనాడైనను గారె లొందుకొని

కామడా రమ్మని పిల్చిగె మీవారు)

అంటూ కన్న పొడిచాడు సుభద్రను.

అప్పు డామె -

‘మావాళ్ళు పేదవాళ్ళు మాకేమిగలకు

పెట్టగల పెద్దింట వెళ్లాడితేను

అచ్చట ముచ్చటలు అన్నియు జరుగు’

నంటూ సమాధాన మిచ్చింది.

దాంతో రెచ్చిపోయి, గుడ్డెరజేసి,

ఎడమమీసందువ్వి, పానాలు ఎత్తి, పాం

కోళ్ళంతో తిన్ని ఫక్కున నవ్వాడట

అర్జునుడు. సుభద్ర గొల్లమని ఏడుస్తూ

మాసినబట్టకట్టుకొని, మువ్వలూ ముద్దలూ

చంక బట్టుకొని, అన్నవాడలకు వెళ్ళింది.

వదిన ఆమెను మాచికృష్ణుని నిద్రలేపింది.

ఆయన విషయం తెలుసుకుని చెల్లెలిని చేర

దీసి ఓదార్చ

‘కంట తడి బెట్టకు కాంతో నీవు

తూర్పున్న వున్నాయి చూడి అవుల్లు

అవిగోనె చెల్లెలా అరణంబు నీకు ...’

ఇత్యాదిగా అంటూ పడమట ఉన్న

పొడిఅవులూ, ఉత్తిరపు మదపు పేను

గులు, దక్షిణాన ఉన్నతుగుపు గుర్రాలూ

ఇంకా బిందెలూ, గిన్నెలూ, పరికాలు,

కావడిపెట్టెలు, పట్టుచీరలు, మంచాలు,

వారంపుసొమ్ములు ముదలైనవన్నీ తీసుకు

పోమన్నాడు. సుభద్ర సంతోషంగా

విదనల దగ్గర సెలవు తీసుకొన్నది. కాని

విషో వదిన-

‘ఇల్లూ విరుచుకుపోమ్ము ఓముద్దుగుమ్మ

(వండీన వంటకము కట్టుకొని పొమ్ము

కాలియట్టెల బోళ్ళు తీసికొని పొమ్ము)

కట్టుకొనెబట్టా ఒకటి ఉంచకుము’

అంటూ నాగదీసింది.

దాంతో సుభద్ర ఏడుస్తూ కూర్చు

న్నది. కృష్ణుడు ‘మాయ మంథర’ లాంటి

‘కొన్నబానిస’ మాట లెక్క లేదని

నచ్చుచెప్పి, అన్ని కానుక లిచ్చి, పల్లకి

వెక్కించి పంపాడట. అర్జునుడి అలక

తీరిందట! అది ఒకనాటి మాట. కాని

నేటి అల్లశ్యగొంఠెమ్మ కోరికలను తీర్చి,

అలకపాన్ము నుండి దింపి, చెల్లెళ్ళకాపు

రాలు చక్కదిద్దడం ఆ కృష్ణుడికి కూడా

అపాదం కుమో అనిపిస్తుంది.

తెలుగువారికి కలలంటే వుంచినమ్మ

కం, అందుకే సుభద్రకల అనే గేయం

బెల్లం, నీలకర్ణి, మామిడిపప్పు కలలో

కనబడడం వివాహ నూచనగా వేర్కొన

బడ్డది.

జాతీయతకు పట్టు గొమ్ములైన పురాణ

గాథలంటే ప్రజా సామాన్యానికి భక్తి

శ్రద్ధలు ఎక్కువ. అందుకే సుభద్రలో

కల్పనలు కోకొల్లలు చరిత్రకొండ ధర్మశ

చిత్ర భారతాన్ని అను సరించి గయో

పాఖ్యానం రూపొందింది. వానిని దేనువ

కొండ తిమ్మయకవి జంగం కథగా రచిం

చాడు. పాండవులూ యాదవులూ పోరుకు

నిద్దమై పప్పుడు కొరిపులు పాండవ పక్షం

వహించడం ఇంగులో ఒక వింత కల్పన.

అలాగే ‘ధర్మరాజు జాదము’ అనే

స్త్రీలపాటలో పెక్కు కల్పనలు కాన

వస్తాయి. ధర్మరాజుతో స్వయంగా గుర్రో

ధనుడే జాదమాడి ఒడి పాచికలు శకుని

కచ్చి లోనికేగి జ్యేష్ఠాదేవిని కొలిచాడట!

ఆమె ధ్యోం చెప్పి చెల్లెలు లక్ష్మీదగ్గ

రకు వెళ్ళి రాజసూయ యాగ సందర్భంగా

భోజనానికి బంతిలో కూర్చున్న తనను

భీముడు అవమాన పరచాడని, ఆప్పుడు

‘చేటలోపల వడ్లు వెరిపిన్ననాడు, కుం

చము వారగా బెట్టిననాడు, అరికాలు

నువుగింజ తడుపన్నినాడు నిన్నుకొలుతు

నని కాపమిచ్చా’నని కాబట్టి ధర్మరాజుని

బాసి రారాజాను పొందు మనీ అడుగు

తుంది.

అస్వధు లక్ష్మి అక్కతో

‘అలికి విడచిన గడప దాటడే రాజు
నే ధర్మసందనుని యెడ బాయ లేను
దివ్యే లేని స్వహను జాడదే రాజు
నే ధర్మసందనుని యెడ బాయలేను’

అంటుంది. ఈ సందర్భంగా వచ్చిన
గోకలిదాటడం, ఇంటముగ్గలేక నడవడం,
ఆడ మిగిలిన జలకాలాడడం, కట్టి విడి
చిన విస్త్రాళి కట్టడం. సానమీద చంద
నం బలదడం, సుంధవేళ చాకిరి కర్మదం
లాంటి పనుల దారిద్ర్య హేతువు లని
నమ్మే తెలుగువారి సంప్రదాయాలను
గుర్తుకు తీవడం గమనించాలి.

అయితే చివరకు అక్క మాటయే
నెగింది. రాజరాజు గలిచాడు. ద్రౌపదిని
పిల్చుకురిమ్మనాడు. అయితే ప్రాతికానికి
బదులు గాంధారి అనే నాణ్య పంపిస్తానా,
తలలంటి పసుబూసి, జానల్లు ముడి
అంగష్ట వారిది రాసారని ద్రౌపది పనికి
నట్టగా. అప్పుడు గుళ్ళాసునుడు వెళ్ళి
వెన్నెళ్ళా వెన్నెళ్ళా తెచ్చి ఆమెపై
బోసి సభకీర్తి తెచ్చిస్తానా చెప్పండి.

అంతేకాదు చివరలో ద్రౌపది తనలో
రాజరాజును పాచికలాడడానికి ఒప్పించి,
నడుమ ఒక తెరకట్టించుకొని, ఆతడు
పాచికలు చేత్తో వేస్తే, ఆమె కాళ్ళతో
తోసి గలిచిందట. ఇంతలో ధృతిరా
ష్ట్రుడు వచ్చి కుమారుని మందలించి
ఆమెకు వరంగా రాజ్యం ఇచ్చాడు. కాని
ఆడవారు రాజ్యాలు ఏల తగరని, పతుల
గూడి వనాలకు పోయేద ననీ పాంచాలి
ఏవురుధర్తలనూ కోరిందట. దానికి ధృత
రాష్ట్రుడు అంగీకరించి ధారపోశాడు.
ద్రౌపదిని ఒక అభిమానవతిగా తీర్చిదిద్దిన
తీరు మనల్ని ముగ్ధుల్ని చేస్తుంది ఇక్కడ.

నలచరిత్రను వ్రాసినవారే ‘శశిరేఖా
పరిణయం’ వ్రాశారు దీనినే బ్రతుకుమ్మ
పాటగా వట్టెనుడ శరభయ్య రచిం
చాడు. ఇందులో చెల్లెలు శుభద్రతో

మాటా మాటా పెరిగి బలరాము డామెను
మెకబట్టి గంటించడం వరకూ పోయింది.

అలాగే ‘శశిరేఖ పెండ్లిపాట’ లో
కూడా మేనల్లుడికి పిల్లనివ్వనంటూ బల
రాము డనడం విని అభిమాన్యుడు అడవుల
కేగడము, దారిలో ఖటోత్కచుడు ఎది
రించడం, నారదుడు వచ్చి విడ దీయడం,
తగువారే ఖటోత్కచుడు నిద్రిస్తున్న
శశిరేఖను ముందుతోపాటు తెచ్చి తమ్ము
డికి వివాహం చేయడం, తాను మాయా
శశిరేఖగా మారి లక్ష్మణ కుమారుణ్ణి భయ
పెట్టడం లాంటి ప్రచార కథలు కాన
వస్తాయి.

చెర్విగాల భాగయ్య వ్రాసిన సావిత్రి
కథ’ అనే బ్రతుకుమ్మ పాటలో కూడా
తిండికి బదులు సావిత్రి తానే శతనుకు
లను కోరి ఉపాయంతో భర్తను బ్రతికిం
చుకొన్నట్లున్నది.

‘పకపక నవ్వియు ఉయ్యాలో
చిక్కితి నోయముడ ఉయ్యాలో
దక్కను నా విభుడు ఉయ్యాలో
పతిలేక నే నేట్లు ఉయ్యాలో
సుతులను బడయుదును ఉయ్యాలో

అనడం దీనికి నిదర్శనం, దేనువకొండ
వెంకయ్య విరాటపర్వాన్ని జంగంకథగా
వ్రాశాడు. దీనినే అయ్యగారి కూర్మ
నాటకు పదంగా తీర్చిదామ.

ఇందులో కీచకవధా ఘట్టం స్త్రీల
పాటగా వినబడుతుంది. ద్రౌపది అందా
నికి ముగ్ధుడైన కీచకుడు, అతివయాచార
మను జలధిలో మునిగి - ‘అంకుశం బ్రేనట్టి
యా మొసలిచేత పట్టుబడి యున్నాను
బ్రతుకు తెలువేమి?’ అని అక్కతో
అంటాడు. అప్పు డామె ‘ఆడదాని చిత్త
మరటాకు మొవ్వా, ఎవ్వరే మన్నాను
యముడు బాధించు’నని తమ్ముణ్ణి హెచ్చి
రించింది. కాని పాంచాలిని కీచకుడి
ఇంటికి పంపకతప్పలేదు. జంకుతూ వెళ్ళి
‘పాంచాలి’ అన్న మన అక్కసుర నడుగ

బంపిందీ - కోరలో బోయించు కొంచు
పోయెదనూ’ అన్నది. కీచకు డామెను
‘అన్న’ అని కాదు ‘బావ’ అని పిలవ
మన్నాడు. చెయ్యి పట్టుకొన్నాడు.

భీముడిచే భంగపడ్డాడు చివరకు.

‘పద్మవ్యూహ’ మనే కవితను కాకాని
నరసాంబ రచించింది. అభిమాన్యుడి మర
ణాన్ని గూర్చి విచారించే అగ్గుడుడికి
కృష్ణుడు జ్ఞానోపదేశంచేయడం ఇందలి
కథ. ప్రవాహంలో చెట్లు రెండు కలిసి
పయవించి క్రిమంగా విడిపోవడం, చెట్లు
ఆకులక్రమంగా రాలి వట్టి తరువు మిగి
డంలాంటి ఉపమానాలు చెప్పి కృష్ణుడు
విజయుణ్ణి మామూలు మనిషిగా చేయడం
ఆసక్తి గొల్పుతుంది.

అలాగే భాస్కరుడు రచించిన భగవ
ద్గీత కథాగీతి’ భగవద్గీతకు అనుసరణమే.
‘విశ్వరూపము’ అనే పాటలో కూడా
అజ్ఞుని విషాదాన్ని బాపడమే సారాం
శం.

అయితే ద్రౌపది ఆరవ భర్తను కోరిన
కథగా, స్త్రీలను దిగదీసే చందాలపు
పాటగా విమర్శించబడ్డ ‘పండుపాట’
జానపదులు తాము నమ్మిన విషయాన్ని
అరమరికలు లేక బహిర్గతం చేయడం
తప్ప అందులో మంచి చెడ్డలు, గమనించ
రసడానికి ఒక ముఖ్యోదాహరణం.

ఈ విధంగా ఎంతో సహజ సిద్ధంగా,
తాళానిక తగ్గ లయతో, హృదయాన్ని
తాకే భావ శైగ్ర్యంతో భాగతి కథ
లను తెలుగు జానపద సాహిత్యం ప్రచా
రిం చేస్తుంది.

అందుకే జానపద గేయం మనగాతీయ
సంపద.

(ఆకాశవాణి విశాఖపట్టణంవారి
సాజన్యంతో)

“ప్రబంధ పరిమళము”

శ్రీ డా. జొన్నలగడ్డ మృత్యుంజయగావు, ఎం.ఏ., పి.హెచ్.డి.

4-2-1986 మంగళవారము నాటినుండి రాజమండ్రి ప్రభుత్వ కళాశాల తెలుగు స్నాతకోత్తర విభాగమునా ఆధ్వర్యమున కళాశాలలో వరుసగా నెనిమిది దినములపాటు ప్రబంధ పరిమళమును గూర్చి జరగు నుపన్యాసపరంపరలో మొదటిదిగా ప్రబంధ భాగ్యరంగ మను విషయముపై స్థానిక ఆంధ్రయువత సంస్కృతి కళాశాలాధ్యక్షులు శ్రీమల్లంపలి శరభేంద్రశర్మగారు రుపస్యపించిరి. సభకు ప్రభుత్వ కళాశాల అధ్యక్షులు శ్రీ కె. పురుషోత్తంగా రధ్యక్షత వహించిరి. డా॥ నందుల గోపాలకృష్ణయ్యార్జిగారు (ఆంధ్రభాషాకళాధ్యక్షులు) శ్రీ శర్మ గారిని సభకు బరిచయము చేసిరి.

తమ కళాశాలలోని తెలుగు ఎం.ఏ., విద్యార్థులు ప్రబంధములపై గల పరీక్షలో లాభము పొందుటకు ఈ ఉపన్యాస పరంపరను ఇచ్చట చేర్పాటు చేసితిమని సభాధ్యక్షులు చెప్పిరి. శ్రీ శరభేంద్ర శర్మగారు ఇట్లు ప్రసంగించిరి ‘నా కాంధ్రనాహిత్యముపై రుచి కలిగిన విధమును జెప్పినచో, నీ విద్యార్థులకు గూడ రుచి కలుగగల దనుకొనాచున్నాను. నాకు మా తండ్రిగారు, పెద్దన్నయ్య, బుచ్చిఅన్నయ్యలు కారణముగా సంస్కృతాంధ్రములం దభిరుచి గలిగెను. చాటుపద్యములను జడవుచో నాంధ్రనాహిత్యమునం దభిరుచి కలుగును. ‘కాళికావిశ్వేకుఁ గలిసె నీరారెడ్డి ... అరుగుచున్నాడు శ్రీనాగుఁ డమరపురికి’ అను చాటువును జదివినప్పుడు అంతటి మహాకవి కంటటి దురనస్థ ప్రాపిం చెనో యని నాకు భయము గలిగెను. తిక్కన ‘ప్రబంధ మండలి’ యని ప్రయో

గించెను. ఎఱ్ఱన ప్రబంధ పరమేశ్వరుఁ డనఁ బడినాడు అతఁడు ఆరణ్య పర్వ శేషరచనకల. నే యా బిరుదము నందె నని తత్పితామహుని మౌటవలనఁ దెలియు చున్నది. హరివంశమును గూడ రచింప నిదే భారతము పూర్తి కుయినట్లు కాదు. అందుచే భారతమును పూర్తిగావించి యతిఁడు హరివంశమునుగూడ రచించెను. నాచనసోముఁడు గూడ హరివంశమును రచించెను. అరినిని గవిత్రయములో నిద్రలు కంటె (తిక్కన, ఎఱ్ఱన) గొప్పవాఁడని కొందఱు విమర్శకులవ్వాగు. కాని నాకు మాత్రము ఎఱ్ఱ. యే యతిని కంటె మిన్నగాఁడోఁచును విశ్వనాథవారన్నట్లు ఎఱ్ఱన ‘సర్వమోఽచ్చ విధాత్మండు.’ అతిఁడు నన్నయ వలెను తిక్కనవలెను గూడ వ్రాయఁగలఁడు. అదు కంఠమాత్ర మును దోపని యట్లు భాంతిశిల్పము నదుకఁ గలిగిన మహాశిల్పి యాయన. నన్నయ వైఖి రాత్రివలెను, తిక్కనది పగలువలెను, ఎఱ్ఱనది సంధ్యవలెను నుండును. తిక్కన పొండవులను గూర్చి ప్రౌఢదిచే భీమునకుఁ జెప్పించుచు, ధృరాజును గూర్చి భీముని గూర్చి యర్జునుని గూర్చి మంచి నీసపద్యములను వ్రాసెను అతిఁ డర్జునుని గూర్చి వ్రాసిన నీసమువంటి నీసమును కేతన తనకృతి దశకుమారచరిత్ర భర్త యగు తిక్కనను గూర్చి వ్రాసెను. ఇవి యన్నియు పురాణములే. శ్రీనాగుఁడు కూడ భీముఖం డము, కాళిఖండము నను పురాణములనే రచించెను. అతిఁడు సంస్కృత మహాకావ్యమును వార్షనైషధమును గూడరచించెను. కాని దానిని పింగళిలక్ష్మీకాంతము

గారు ప్రబంధముగా పేర్కొనలేను. అది ఆంధ్రీకరణ మగుటయే యందులకు హేతువు ప్రబంధమునకుఁ గొన్ని ప్రత్యేక లక్షణములున్నవి. శృంగార రస ప్రాధాన్యము. ఏకనాయకాశ్రయత్వము, కర్ణనాథూయిష్టత, ఆంధ్రీకరణము కామి మున్నగునవి ప్రబంధలక్షణములు. శ్రీనాగుఁడే తేకపోయినచో నాంధ్రభాష దక్షిణాది భాషాపదములతో నిండిపోయి యుండెడిది. అతిఁడు సంస్కృతాంధ్రములకు సమాన ప్రతిపత్తి నిచ్చి తన రచనలను జేసెను. వసుచరిత్రకారుఁడు ‘శ్రీనాగుండు ప్రాణన్’ అనుటలోని ‘ప్రాచుట’ కర్ణమిదియే అతి యెరిగఁ జెప్పినాడు. ‘ఈక్షోణిన్ నిమః బోలు సత్కివులు నే’ నేటి కాలంబునన్’ అను పద్యమునకు నేటి విమర్శకులు తిన్నగా నిర్ణయము చేప్పిరి. దాని కర్ణము నిట్లు చెప్పవలయును. భవనీయ ప్రాణనాహిత్యములు దక్షిణాదు చిహ్నభీమ వర గంధర్వాప్సోభామినీ వచోజద్యయ గంధసార ఘుస్పూర్వైర్వరాజ్యభారము నధ్యక్షించు ననఁగా గంధసారముచిందనము. దానిచే తెలుఁగు, తమిళము, కన్నడము, మలయాళము నను దాక్షిణాత్య భాషలు తెలియును. ఘుస్పూణము = కుంకుమపువ్వు. దానికి కాశ్మీరము తావతము. కాశ్మీరము సంస్కృతమున కాటపట్టు. కావున దాక్షిణాత్య భాషలు, సంస్కృతము ననువైర్వరాజ్యభారమును నీ ప్రాణనాహిత్యము అధ్యక్షించును. అనఁగా నాద్వీవిధభాషలకుండును నీవు పండితుఁడ వని భావము.’ ప్రసంగమును మఱునాఁడు కొనసాగింతు నవ్వారు. నాటికి సభ ముగిసెను.

5-2-1986 బుధవారము.

మఱునాటి సభలో, శ్రీ శర్మగారిట్లు ప్రసంగించిరి. శ్రీనాగుఁడు తన శృంగార నైషధమున ‘నింహసనము నీతివుండరి కంబు’ అనుపద్యమున సరస్వతిని వర్ణిం

చెను. పెద్దనయ్య చేర్చుకొని నిడ్డ చిన్ని జాబ్బిలే' నను పద్యమున సరస్వతిని వర్ణించెను. కాని శ్రీవాధుని కరస్వతి పురాణ సరస్వతి అనియు వర్ణనలక ఆమె లేనో గాకనలే నుండును. పెద్దన సరస్వతి ప్రబంధసరస్వతి. ఆమెమూర్తి కన్నులకుఁ గట్టును. సరస్వతి యన శివుడే. కవిచేయు నతరసయోజనములో ఆవియొక్క ఆత్మలక్షణము స్పష్టపడుచుండును. నాక పెద్దన పద్యములు పద్యముల వలెగాక, ఒక్కొక్క పద్యము పెద్దనగాపాంతరమువలె, గనుపట్టుచుండును. అంతచేతనే కవిముద్ర జీవలక్షణము వారి రచనలో నుండును. పెద్దన రచించిన కావ్యము పేరు స్వాగోచిషమును సంభవము. స్వాగోచిషుఁడు వరూధినికి మా గూఢ్రుని వలనఁ బుట్టినవాఁడు. మాయాప్రవరుఁడు సత్యప్రవరుని రూపమును శాంబరీవిద్యచే ధరించినవాడే కదా! మాయా ప్రవరుఁడు వరూధినిని పొందఁగారి వరూధిని ప్రవరుల వృత్తాంతమును గనిపెట్టుచు నే యుండెను ప్రవరుఁడు చివరకు అగ్నిదేవునారాధించి యతడు తనదేవామున సన్నిహితుఁడు కాఁగా నిల్లుచేరుకొనుట మాయాప్రవరుఁడు చూచెను అప్పుడేనావిష్టుడైన ప్రవరు డగ్నివలెను ప్రకాశించెను. మాయా ప్రవరుఁడు కూడ నట్టి యగ్ని లేనోమయ ప్రవరాకృతిని ధరించి యామెను గూఢెను. అందుచే స్వాగోచిషుడు వరూధినికి అగ్నికలన జనించె నన్నమాట. అందుచేతనే పోతన 'స్వాగోచిషుం డన సప్తార్చి క్షిణు మనువు' అని వ్రాయుట. పెద్దన విరిహిణి యగు నొక చక్రవాకిని 'ఏవిహంగముఁ గన్న నెలుఁగిచ్చుచును...' అను పద్యమున వర్ణించెను. ఆ పద్యమున నతఁడు సరిగా వరూధిని ప్రవరుల ముత్తిము కథను జెప్పుట గమనింపఁ దగినది. ఆ పద్యమునందంతట

నొక ఆత్మప్తి నాకు గోచరించుచున్నది. పెద్దనకు వరూధిని యందా? ప్రవరుని యందా సానుభూతి యన, వరూధిని యందే యని జెప్పవచ్చును. వరూధినికిఁ బ్రవరుఁడు సరిగా సమాధానము చెప్పఁగలిగెనా? ఇంగు శృంగారమునకు విరుద్ధముగా శాంతమున్న దందురు. శృంగారమునకు శాంతమునకు వైరుధ్యములేను. రతికి జగుప్ప. క్రోధమునకు అద్భుతిము, కరుణమునకు హాస్యము విరుద్ధములగును గాని శృంగారమునకు శాంతము విరుద్ధము కాదని లోకానుభవమును బట్టి చెప్పవచ్చును. పెద్దన కాలిదాసు నపరావతారమనవచ్చును. కాలిదా పెట్టు చెప్పనో పెద్దన యట్లు చెప్పెను. పెద్దనను 16 వ శతాబ్దపు కృష్ణకాష్ఠి యనవచ్చును. కావ్యమునందుఁ బ్రసాదాది గుణములు వర్ణసంయోజన వలన నేర్పడును. 'శ్రేణుల్ గట్టి నభోంత రాళమున బాటెన్ పక్షు' లను పద్యము నంతకుఁ కను ఎట్టి చచ్చుకవియైనను వ్రాయఁగలఁడు. తరువాత నాపద్యమును బూర్తిగావించుట యందే యున్నది పెద్దన నైపుణ్యము. మనుచరిత్రలో మొదటి మూఁడాశ్వాసమును మాత్రము చదివి యూరకుండురు. కాని పెద్దన శిల్పమంతయుఁ దరువాతి కావ్యభాగమునందే కలగు రాక్షసుఁడు గందర్వరూపమును బొందుటకు వర్ణించిన పద్యమశ్భుతము. ధగధగని దేహుచి... గగనచరుఁ డయ్యెన్. పెద్దన తేటను వర్ణించెను. రతిని వర్ణించెను. ఈవర్ణన అన్నియు నతిని ప్రక్షును జెప్పును. మనుచరిత్రమునకు శ్రీ ఆర్. ఎస్. సుదర్శనంగారు తిలస్పర్శయైన విమర్శనమును వ్రాసి నారు దానిని మీరందఱును జదువలయును' అని నాటికిఁ దమప్రసంగముగించినారు. అధ్యక్షులు శ్రీ పురుషోత్తంగారు 'ఆలోచించిన కొలది రమ్యముగా నున్నదని శ్రీ శర్మగారి ప్రసంగమును మెచ్చుకొనినారు.

6-2-1986 గురువారము.

ఆంధ్రసాహిత్యములోఁ గవితాలకుణమును జెప్పిన వారు ఇద్దఱు. 'తాత మెఱుంగులున్ బసరుపూప బెడంగులు...' ఇత్యాదిగాఁ గల మాలికలోఁ బెద్దన చెప్పెను. 'చలువగల వెన్నలల...' ఇత్యాదిగాఁ గల పద్యములోఁ బింగళి సూరన్న చెప్పెను. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు పెద్దనను ఆంధ్రకవితా పితామహుఁడను బిరుదుతో సత్కరించెను. పితామహుఁడన ప్రజ్ఞ అని అర్థము. మఱి ఆంధ్రకవిత్వమును పెద్దన సృష్టించుట యేమి? నన్నయారు లున్నారగదా! రాయలదృష్టిలో నాంధ్రకవిత్వమన విలక్షణమైన ప్రబంధకవిత్వమని యర్థము. స్వాగోచిషమును సంభవము ప్రబంధములపై ఆదగృహీత మయినది. తిమ్మన తిరుమలదేవితో అరణ్యముగా వచ్చి రాయల ఆస్థానములో నుండిన కవి ఆయన చాల Modern. ఇప్పవైవములలో బ్రహ్మమున్నగు వారిని స్తుతింపలేదు. నుకవిప్రశంస, కుకవి నింద చేయలేదు. తిరుమల దేవీకృష్ణరాయల ప్రణయకలహమునకు నూచకిముగా పారిజాతమును రచించెను. తిమ్మన గాడికి అంతఃపురములో పెద్దనమున్నగు వారి కవ్వరికిని లేని గౌరవము, చనవు నుండెను. 'ప్రతివర్ష వసంతోత్సవ...' ఇత్యాదిగాఁ గల బహుగుండరమైన తిమ్మన పద్యమువంటి పద్యమును పెద్దన రా గుఱపై వ్రాయలేదు. 'శల్లల దలకాజలకణ పల్లవికకదంబముకుళ పరిమళ...' ఇత్యాదిగా పెద్దన వ్రాయగా, తిమ్మన 'నిరసదీపవిసుముహు రాహరిణోద్భుత హంస సంపదారవ ...' ఇత్యాదిగా వ్రాసెను. రామకృష్ణుఁడు 'పంపాతిరంగ రంభణ యంపా సంపాద్య మానజలకణ రేఖా' ఇత్యాదిగా రచించెను. పెద్దన శ్రీకృష్ణదేవరాయల దండయాత్రలను వర్ణించెను. తిమ్మనయు వానినే వర్ణించెను. పెద్దన 'తొలుదొల్ల నుదయాద్రి

తెలుగు దాకా' ఇత్యాది పద్యమును 'నా నా హారాను' కడి పెద్దకాథానావతరణచించెను. తిమ్మన 'ఉదయాద్రి వేగవత్సర్వధి సాధించె' నిత్యాది పద్యము నలవోకగా, కడు రమ్యముగా రచించెను. ప్రబంధములో కొన్నిట ఘట్టములు రమణీయముగా నుండును కొన్నిట ప్రతి పద్యము రమణీయముగా నుండును భావభూషణోదయములో ఘట్టములు రమ్యములు వసుచరిత్రలోఁ బ్రతి పద్యము రమ్యము. మనుచరిత్రలో ఘట్టములు, పద్యములు గూడ బాగుగానుండును. మనుచరిత్రమును మొదటి మూడవశ్వాసములలో ముగింతురు. పారిజాతా పవరణమును మొదటి ఆశ్వాసములోనే ముగింతురు. కాని పారిజాతములో తరువాతి ఆశ్వాసములు వర్ణనాభూయిష్టములుగా నుండును. ప్రబంధ మనఁగా ప్రకృష్ట మయిన బంధము. ఈ ప్రకృష్టత మూడు విషయములలో నుండును.

సభాభ్యక్షులు ప్రసంగించుచు కళాకాలలో స్నాతకోత్తర విభాగములు మూడు Subjectsలో ఉన్నవనియు, మొదట తెలుగులో ఇట్టి పండితులను ఆహ్వానించి, విద్యార్థుల కుపయుక్తముగా నుపన్యాస రంపర నేర్పాటు చేసెడిమనిరి. ఆ పండితులను సన్యానించుటకు, ప్రభుత్వ కళాకాల కాలాన నిధులుండి వనియు, నాడుచే సభ్యులలో నెవరుగాని, కొందఱుగాని, పురిషముఖులుగాని కొంతనిధి నేర్పాటు చేసినచో దానిపై వచ్చు వడ్డీతో సట్టి పండితులను సత్కరింప వచ్చిననియు నట్టి దాని కనరైన వ్యక్తులుగాని, సంస్థలుగాని ముందుకు వచ్చి సహాయ ఒడవలసినదని విన్నపము చేసిరి. తరువాత కళాకాల ఆంధ్రోపన్యాసకుఁడు శ్రీమొండొచ్చిన సీతారామయ్య ఆభివృద్ధిచందనచర్చలో సభ ముగిసెను.

7-2 1986 శుక్రవారము.

తిమ్మనపై వాత్రసంగమంత గొప్పగా లేదని చెప్పకొనుట నాకుఁ జెలిసినది. ఆయనపై నాకంత పెద్దతభిప్రాయము లేదని యనుకొందురేమో! అనియేమియుఁ గాదు. తిమ్మన చాలగొప్ప కవి. శ్రీకృష్ణ దేవరాయలకు ఇద్దఱు వధువులు, తిరుమల దేవి, చిన్నాదేవి కావ్యవధువు లిద్దఱు, మనుచరిత్ర, పారిజాతా పవరణము. రాయలు శ్రీకృష్ణమూర్తిగను, ఈ రెండు కావ్యములు రుక్మిణీ సత్యభామలుగను నాకు గోచరింతురు. తిమ్మన సత్యభామ కొలుకు పారిజాతమును రచించెను. ప్రథమశ్వాసములో సత్యభామ Activity ముగియలేదు.

కావ్యముచివరకుకును ఆమె active గానే ఉండెను సత్యభామా శ్రీకృష్ణులు కర్ణమున కేగింపుడు వారిని జూచుటకు దేవతా స్త్రీలు సంధించుటకు కవివర్ణించెను. ఇట్టి కర్ణకు ఆశ్వుఁడు కాలిదాను. అతిఁడు కుమారసంభవమున పెండ్లికొడు కైయొగు నీశ్వరునిఁ, జూచుటకు ఓషధి ప్రస్థ స్త్రీలసంభ్రమమును వర్ణించెను. సత్యభామ వనపాలకులలో 'వినుఁడు నురేశ్వరు వనపాలకులు!' అని శ్రీకృష్ణుని వారిని పలికిన పలుకులు ఆమె ధీరత్వమును గాటును. కవిత్వములలోఁగూడ నాఁడు, మగ భేదములుండును తిమ్మన కవిత్వము ఆఁగుఁకలె నుండును పెద్ద నది మగకవిత్వము. శ్రీకృష్ణ దేవరాయల వారిది కూడ మగ కవిత్వము. ఆయన కావ్యమును జనువుటకు ముం దాతనిది నేర్చుకొనిన తెలుగు కాని, పుట్టు తెలుగు కాదని నులుతుఁచు కొనవలయును. 'ఎన్నినుఁ గూర్తు నన్న విను మేమును దాల్చినమౌల్యమిచ్చు నప్పిన్నది...' అను పద్యమునందలిది తెలుఁగా అని పించును. ఆయన వర్ణ రు వర్ణనము అద్భుతముగా నుండును. 'కాలునిదున్న నంది నయి' అను పద్యముచే నాతని కృషి

విజ్ఞానము తెలియును. రాయలకు ముందీ దేశమును గెడ్డిరాజులు పరిపాలించిరి. ఆ రెడ్లన్ని వాయలకు మంచి ఎగతాళి. గురు నుం జెంచలి తిమ్మి లేదగిరి సాకుం దిం త్రిణీ కల్లనొత్తిరముంగూడఁ బొరంటి' అను పద్యములో నాయన రెడ్ల కెగతాళి చేసిన విధము కాననగును. 'ఉన్నట్ల యుండఁగా దరికిన్నయలను నావ చేర్చు క్రియ ...' నను పద్యమును జదువఁగాఁ గాలము మోసగించి విధము తెలిసి భయ పగును. చక్లపిళ్ల వేరికడకాస్త్రీగాను ఆముక్తి మౌల్యులలో సగిరు నలుం బుదూ రవుఁ ద్రవంతునుకున్' అను పద్యముచాల బాగుగా నున్నదనిరి. పుట్టుక్రమములను, సోదశమహారాజులను అట్లు ఒక్కపద్య ములోఁ గూర్చి వ్రాయుట చాలకష్టము, 'ఖనకల్ పయోధివీక్ష్య ...' అను పద్య మునందలి భావ మగ్భుతము. 'నులయపు గాలిరేలు వనమాలి విమోచన పతాక' అను పద్యమునందలి యూహ మతి రమ్యము. ఇంతకంటె సామాజిక స్పృహయేమి కావలయును? 'నాయనకాలములం దదీశ మురజిత్ సద్గ స్వఃస్థుఁగుభి ...' అను పద్యము మనోహరము. 'కలమపుటెందు గల్ ద్రవిడకన్యలు ముంగిటఁగాతి యుండి' ... అను పద్యమునందలి భావ మతిలలితము ఆముక్తిమన విడివ బడిన యని యర్థము చెప్పట తిప్ప. ఆముక్తి మనఁగా ధీరింపబడిన యని యర్థము. శ్రీగాడేపల్లి జుక్క, పేళ్వరరావుగారి వందనసమర్పణముతో సభ ముగిసెను.

8-2-86 (శుక్రవారము)

రీసం గమముతి జగతి అని లింగ వ్యుత్పత్తి. శ్రీకాళహస్తి లింగమునందు సాలెపురుగు, పాము, ఏనుఁగె కాక యెల్ల జగత్తు నున్నది. భూర్జటి, పోతినల వంటి భక్త కవుల కావ్యములను ప్రబంధ ములనుగూర్చి మోటాడు భాషలో వారి కావ్యములను గూర్చి మోటాడరాదు.

ప్రబంధములలోవలె వీనిలో రసనాయికా నాయకాదులను గూర్చిన అన్వేషణము చేయరాదు. 'స్తుతిమలియైన యాంధ్రకవి ధూర్జటి' ఇత్యాదిగాఁగల పద్యమొంత కలుకు యథార్థమా! ధూర్జటి కావ్యమున భక్తితో మాటలు శృంగారము కను పట్టును. దాని కుదాహరణము దాని మిండజంగముల కథ. ఇందలి మిండజంగ ముని వేషము మనుచరిత్రము నందలి నీదుని వేషవర్ణనమును బోలినట్టిది. శైవ కావ్యములలోఁ గన్నడపదము లెక్కువగా నుండును. 'బీజమాడు = విజయ ముచేయుఁడు. వంటి విట్టిటి. వైష్ణవ కావ్యములలోఁ దమిళ పదము లెక్కువగా నుండును. శ్రీయన సాలెపురుగు గురు. కాని శ్రీకి సాలెపురుగు నగ్గము లేదు. శ్రీ గును పేరుగల సాలెపురుగుని యర్థము. ఈ కథలో పుష్పర స్పర్శనోడి భక్తి కనిపించును. దాని, మిండ జంగ ములకథను, శ్రీకాళిహస్తల కథను, నత్మీయని కథను శ్రోతృ శ్రవణానంద ముగాఁ జదివి వినిపించిరి. నాటికి సభ ముగిసెను.

9-2-86 (శనివారము)

శ్రీ మొండూరిన పీతా రామయ్యగారు ప్రధానవక్తగా సభకుఁ బరిచయము చేసిరి. రామకృష్ణుఁడు ముదట శైవుఁడు. అప్పుడు రామలింగుఁడు. తరువాతి వైష్ణవుఁడై రామకృష్ణుఁడయ్యెను. లోకములో వాడుకలోనున్న హాస్యకథలకును, అతని కావ్యములకును ఎచ్చటను సంబంధము లేదు. అట్టి సంబంధమును జూపఁగోరి కొంతమంది విమర్శకులు విఫలమైరి. శైవుడుగానున్నప్పుడు ఉద్బటారాధ్య చరిత్రమును, వైష్ణవుఁడయిన పిమ్మట ఘటి కాచల మాహాత్మ్యమును, పాండురంగ మాహాత్మ్యమును రచించెను. త్రైతమాహాత్మ్యములను దీసికొని కావ్యములుగా రూపుదిద్దుటలో నితఁడు గొప్ప ప్రతిభ చూపెను. ఎఱ్ఱన నృసింహ పురాణము,

శ్రీనాథుని కాళీ, భీమ భగవద్ములు, ధూర్జటి శ్రీకాళహస్తీశ్వర మాహాత్మ్యము ఇవి యన్నియు త్రైతమాహాత్మ్య ప్రతిపాదక కావ్యములు. త్రైతమాహాత్మ్యము కావ్యమునకు వస్తువుగాఁ దగదు. అయినను వీరందఱును మహాదాత్తములు, బహురమణీయులు నైనకావ్యములుగాఁ దీర్చిగిదిరి. రామకృష్ణునిది గాఢబంధము గల శిష్యు. ఈ గాఢ బంధమును బ్రతిపద్యమునందును జాడవచ్చును. గాఢ బంధమునకు రామకృష్ణుఁడుదాహరణీయుఁడు. శిష్యబంధమునకు మోతాతగాను. (చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారు) ఉదాహరణీయులు. ప్రబంధము లన్నియు ఒకే విధముగా (Stereo typed) ఉండునన్న వారిమాట యథార్థముగాదు, వారు కావ్యములను జరుకక యన్నమాట యది ఏ ప్రబంధమున కాప్రబంధమే విశిష్టము. ఒకదాని కంటె నింకొకటి భిన్నము, రామకృష్ణుఁడు పాండురంగ మాహాత్మ్యములో ముగ్గురు శిశువులను వర్ణించెను. ఒక శిశువు కుమారస్వామి, 'కాపుకావనుట ... మహాత్మ' అను సీస పద్యమున (పాం. ప్ర. 145) శిశువైన కుమారస్వామి వర్ణితుఁడు. ఇంకొక సీసమున 'జలధివీచీవాత్యః జలిదాఁకఁగా యని ... పెరుతు రవ్వీటి సతులు - (పాం. తృ. 156) శిశువైన విష్ణువును, మఱియొక సీసమున 'బలభిదారామ సంభవ...మరుఁడు' - (పాం. పం. 125) శిశువైన మన్మథుని బహురమణీయులుగా వర్ణించెను. పెద్దనగారు ... నాకు వసంతి త్తువువలె గోచరింతురు రాయలవారు గ్రీష్మ వర్షపులవలెఁ గానిపింతురు. తిమ్మిస, ఎంగళి సూరన్నలు శరదృతువువలెఁ జూపట్టుదురు. రామకృష్ణుఁడు హేమంతమువలెఁ గనుపట్టును. చతుర పదవిన్యాస ధన్యానీకయునై సుకవి కవి తయు బోలె ... నది యితఁడు తన కవి త్యమును గూర్చి చెప్పి కొనెను.'

అని చెప్పి శ్రీ శక్యగారు అయితని యుతోపాఖ్యానము నందలి పద్యములను జనువుచు వానిలోని యందములను, బ్రకటింపిరి. ఇంకను వారు కాళీపుగ వర్ణనలోని 'శీతాహార్య ... శ్రీరాశియై,' ప్రాలేయాచల ... ఘరిన్,' ఒక నాడుఁ తీస్తోపయోగి ... మేనో సరించెనేని' - అనుపద్యములను వ్యాఖ్యానించిరి. దశావతారములను వర్ణించిరి, వసంతమున, శరత్తున, హేమంతమున విష్ణునిఁగొలుచు రీతిని ఒక్కొక్క సీసపద్యమున వర్ణించి, శిశిరమునఁ గొల్పురీతి నొకకందమున వర్ణించుటలోని యాచిత్యములను గొని యాడిరి 'ఉదయం బస్తనగంబు నేతువు హేమప్రసాదంబునుంజుట్టిరా' అను పద్యమునఁ దన్నుఁగూర్చి అట్లు చెప్పకొనుట చెన్ని దన్ను లుండగలయును? రామకృష్ణుఁడొక సాహిత్యపు రాజ్.

10-2-1936 సోమవారము.

'ప్రబంధములన్నియు ఒకే విధముగా నుండవనుటకు ముఖ్యమైన ఉదాహరణము' ఎంగళి సూరన్న విరచిత కావ్యములు. ఇవి తక్కిన ప్రబంధములకంటె సర్వాధా భిన్నములు. ఇతని శైలి తక్కిన ప్రబంధకవుల శైలిలకంటె భిన్నము. పెద్దన, రాయలు, రామకృష్ణుఁడు మున్నగు వారిది గాఢబంధముకాగా, నితనిది శిథిలబంధము. 'అమరంగ వింత లింపాసఁగు నందు విటాలికి ... పారువాలచేన్' అను దానిలోని శైలివంటిది ఇతని పద్ధతికాదు. ప్రబంధయుగములోనివాఁడుకావున నట్టి వానిని బ్రయత్నపూర్వకముగా వ్రాసి నట్లు తోచును. 'కుఁకటి వేణివో, గుడులు గూడక మున్న కుచప్రళోహముల్ ... విటావళిన్' అనుదానిలోని శైలివంటిది యితనికి నైసర్గికము. ఇరువదవ శతాబ్దపుఁ గవుల శైలికి ఇతని శైలి మార్గదర్శకముగా నుండును. కళాపూర్ణోదయకథ మూఁడు జన్మములకథ.

ఒకటి చిలుక రెండవది కలభాషిణి మూడవది మధురాలస. తక్కిన రెండును జిలుకనే స్ఫురింపజేయు పేర్లు. అది పద్యములలో వ్రాసిన ఒకనవల వ్రాసుండును. కళాపూర్ణోదయమును జిలుక యని, ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమును హంస యని వ్యవహరింపవచ్చును. చిలుక గొప్పదా? హంస గొప్పదా? అనగా కళాపూర్ణోదయము గొప్పదా? ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము గొప్పదా! దీనికి గవియే తన యభిప్రాయమును బ్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమున జెప్పినాడు. చిలుకది నట్టి క్రుతానువాదము హంసనుగూర్చి యట్లుగాక - 'భాషాప్రావీణ్యము చూడగ వాస్తవతతోకాక యానాదిదిన కవియో' యని చెప్పటచే జిలుకకంటే హంసయే గొప్పది - అనగా కళాపూర్ణోదయము కంటే బ్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమే గొప్పది యని స్వాభిప్రాయమును జెప్పినాడు. కాని ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమును కట్టించి వారిని బట్టి కళాపూర్ణోదయము పరిపాలించినది. అదివఱకు మను వసుచరిత్రలు పరిపాలించెడివి. కళాపూర్ణోదయ మీ రెంటిని వెనుకకు పెట్టి తానే యేలినది.' అని ప్రసంగించుచు శ్రీ శర్మగారు ఆ రెండు కావ్యములలోని కథను గొంతినఱకు జెప్పి యందలి రామణీయకమును విశదీకరించిరి. అధ్యక్షులు శ్రీ పురుషోత్తం గారు Endowment ఏర్పాటు నావశ్యకతను గూర్చి పునరుద్ఘాటించిరి.

11-2.1988 వంశశివారము.

'కేవలకల్పనాకథలు కృత్రిమగర్భము గాద్యసత్కథా, వావిరి బుట్టురిత్తులు' - అనుదానిలో మొదటిదానిచే కళాపూర్ణోదయమును, రెండవదానిచే మనుచరిత్రమును ఉద్దేశించినాడు భట్టుమూర్తి. ఆకవుల కిరీకవులతో రచనలో నింతిస్పర్ధయున్నదో, యంతగౌరవము పొడ నుండెడిది. భట్టుమూర్తి చేసిన

సరస్వతీ స్తుతిలో నతని కవితాలక్షణము తెలియుచున్నది. ఒక్కొక్కవి చేసిన సరస్వతీస్తుతిని బట్టి ఆయాకవులకవితాలక్షణములను దెలిసికొనవచ్చును భట్టుమూర్తి సాహిత్యవేత్తయే కాక, సంగీతవిద్యా వికారగుడు కూడను. 'రమణీయాక్షుసరా కృతిం బొలుచు వర్ణశ్రేణి ... పాల్చుం గృపన్' అను పద్యమున నతని సంగీత సాహిత్యపాటవము స్పష్టపలుపబడినది. ఇతిఁడు ఒక్కొక్కపద్యము నొక్కొక్క కావ్యమును రచించినట్లు రచించెను. ఇందుఁ గథాతీక్రమ వర్ణనలేక్కవ. కళాపూర్ణోదయమునఁ గథాప్రబంధమునకుఁ మితి విఱవినది. మనుచరిత్రములో రసాభాసమున్న దంగు. నిజమున కంగు రసాభాసములేదు; ఏలయన విరూపాక్షి బ్రవగు నిపైఁ బ్రేమగులగు. ప్రపరునికి వరూధ నిపై లేదు. కాని గంగగ్గుడు ప్రవరుని దూషముతోకే యామను గూడెను గనక రసమున కాభాసత్వములేదు. నిజమునకు రసాభాసమున్నది కళాపూర్ణోదయములో. కలభాషిణి మొదట మణి కంధరునిఁ బ్రేమించినది. తరువాత నెలకూబ గునిఁ బ్రేమించినది. యాషితో ఒహాసక్తి శ్చేత్' అను రసాభాస లక్షణమున కిది సరిపోవుచున్నది కదా! మనుచరిత్ర మా నాన్న గాఁకి ఎంతో యిష్టమైన కావ్యము. అందులోని 'కొండఁట విల్లు వేదలు కుండలి రాజఁట నారి ...' అనుపద్య మాయన కెంతో యిష్టము. మనుచరిత్రము లోని చమత్కారముల నుదాహరింపవలయుచో నందలి ప్రతి పద్యము నుదాహరింపవలసియుండును.' అని శ్రీ శర్మగారు తమ ప్రసంగమును నాటికి ముగించి నారు.

తరువాత శ్రీ శర్మగారికి సమ్మామున వైభవముగా జరిగినది. సమ్మానసభకు కళాప్రపూర్ణులు శ్రీ సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారు రధ్యక్షతవహించిరి. శ్రీ ఆర్. ఎస్. సుదర్శనం గారు ముఖ్యాతిథిగాఁ

బాగానిరి. అధ్యక్షులు శ్రీ సత్యనారాయణ శాస్త్రిగారు తమ ప్రసంగములో తాము శ్రీ శర్మగారిని గూర్చి యిది వఱకు రచించిన పద్యమును జదివిరి. అందు- 'కవరునవచ్చునాకుఁ గవిగా ననఁగా'... అను నాపద్యమున శ్రీ శర్మగారి తనకుఁ గవిత్వవిషయమున నాటియగువాఁడనియు, 'ధీవి శేషవైభవమున' నాయన తన కంటే నెక్కువ యనిపించు ననియు, శిలసంపదచే నన్నెరిక్కువ చేయుననియు చెప్పిరి. ఈ సమ్మానముకు తనకే జరిగుచున్నట్లు తాను భావించి యానందము చున్నట్లు వారు చెప్పిరి. శ్రీ శర్మగారిచే నిట్టి ప్రసంగములు నేనే యేర్పాటు చేసి నెంచుచుండెడి వాడననియు, కాని తానే చేయుటకు మోమోటపడె ననియు కళాశాలవారు వీని నేర్పాటు చేసి తన యభిప్రాయము దీర్చుటచే తన కానందమును జదివియు చెప్పిరి.

తరువాత ముఖ్యాతిథి శ్రీ సుదర్శనం గారు ఈ ఉపన్యాసపరింపరి ఇచ్చట నికముంగు జరిగబోవు సాహిత్య వ్యవసాయమునకు నాని కాఁగలదనియు, శ్రీ శర్మగారి అందఱి కంటెను పెద్దనపై చాలబాగుగా మాటాడిరినియు, వీరి ప్రసంగములలో Thesis కు పనికి వచ్చు నన్నో విషయములు లభింపఁగలవనియు ఎమ్. ఏ. విద్యార్థులు వానివలన స్ఫూర్తి చెందవలయుననియు, ఈయూరిలోని పండితుల యన్వేష్యత తన కంతయు సంతోషమును గూర్చుచున్నదనియు చెప్పిరి.

తరువాత ఆంధ్రభాషాపన్యాసకులు శ్రీ మెండా చిన సీతారామయ్యగారు శ్రీ శర్మగారిపైఁ దాము రచించిన పద్యపంచకమును జదివిరి.

ఆంధ్రభాషాకళా పూర్వాధ్యక్షులు డాక్టర్ బొన్నలగడ్డ మృత్యుంజయరావు గారు శ్రీ శర్మగారిపైఁ దాము రచించిన పద్యమును జదివిరి.

పిచ్చుట సభలోని వివిధ సభ్యులు శ్రీ శరభయ్యగారిని పూలమాలలతో నలంకరించిరి. కళాకాల అధ్యాపకవర్గము శ్రీ శరభయ్యగారిని రూ 1,116లతోను, కాల వాతోను సత్కరించిరి. డాక్టర్ N. V. S. గామగారు కళాకాల లోని తెలుగు ఎం. ఏ. ఆరంభమైన నాటి నుండి దాని ప్రగతిని నివేదించిరి.

ఆంధ్ర కేశరి యువజన సమితివారు కళాకాలలోని నన్నయ పీఠమునకు నన్నయగారి చిత్రపటమును, పునమిది మునాగు పీఠశలింగముగారి చిత్రపటమును బహూకరించిరి.

ఎమ్. ఏ. తెలుగు విద్యార్థిని కుకూరి పద్మ శ్రీ శరభయ్యగారి ప్రసంగ పదంప గచే తా మిట్లు లాభపడినది చెప్పిరి. శ్రీ శరభయ్యగారు తమకు జేసిన సమ్మానము నకు సముచితముగా గృతజ్ఞత చెప్పిరి.

డాక్టర్ సంఘల గోపాలకృష్ణమూర్తి వంశన సమిష్టముతో సభ ముగిసెను.

శ్రీ మృత్యుంజయరావుగారు
శ్రీ శరభయ్యగారి సమ్మాన
సందర్భమునఁ జదివిన పద్యము.
ఎవ్వని గళము మహిష్ట గీర్వాణాంధ్ర
సత్కావ్యతతిః కవసథమా సతమా
ఎవ్వని గృహము కవీశ్వర కావ్య వి
మర్శన వ్యాప్యతి మోటుమోగు
ఎవ్వని పదము సాహిత్య వీధీ నిర్వి
విచారణ క్రీడచే విమలకుండు
ఎవ్వని జిహ్వ వాగిందీవర క్షీని
రంతర నిర్జన రంగభూమి
ఎవని మెచ్చుకోలు కవితకు నిఃపమై
వాగ్యధూప్రశంస వలెఁ జెలంగు
నట్టి కంఠాఖ్యు నస్మత్ సగోత్రునిఁ
ప్రణమిత్తు మివులఁ బ్రస్తుతింతు.

జాతీయ కాంగ్రెసు శతజయంతి

(స్మరణీయులు) 20—12—85

- శ్రీ దిగవల్లి వేంకటేశ్వరరావు, వి.ఏ., వి.ఎల్.

నేటి 'ఇందిరా కాంగ్రెస్' ప్రభుత్వ వర్గమువారు భారతజాతీయ కాంగ్రెసు శతజయంతి ఉత్సవము జరపడానికి పూనుకొన్నారు 'అన్యూనారి(20-12-85) జాతర కందరూ పెద్దలే' అనే సామెతనుబట్టి కాంగ్రెస్ శతజయంతి నెవరైనా చేయవచ్చును. అయితే హత్యచేసిన కొమాళ్ళే, తండ్రి ఉత్తర క్రియలు జరిగించే పద్ధతిగా ఉన్నదీ శతజయంతి తంతు. 'కాంగ్రెస్ ను చంపినవారు వీరే కదా!!

ఏమిజేనేమి డిసెంబరు 28 వ తేదీన బొంబాయిలో జరిగే కాంగ్రెస్ తిరునాళ్ళ సందర్భంలో ఇంగ్లీషు, తెలుగు పత్రికలన్నీ ప్రత్యేక సంచికలు వ్యాసాలు, ప్రకటిస్తాయి. మొన్న ఇందిరాగాంధీగారి శతదర్శన మహోత్సవం మోదిరగానే ఆయాడు గినాబూ ఇందిరాకాంగ్రెస్ ప్రభుత్వ దూగదర్శనం ఈ తిరునాళ్ళ కార్య కలాపాలను ప్రదర్శిస్తుంది.

ఇంతకు పూర్వం ఆసలు కాంగ్రెసుతో కొద్దిగానో గొప్పగానో సంబంధం వున్నవారిలో ఇంకా బ్రదికియున్న నాబోటివారు ఈ తిరునాళ్ళ సంగతులు విని అంగలార్చుతారు అటు తరువాత దీనిని స్మరించేవారుండరు. దంపినమ్మకు బొక్కినదే దక్కుట లాగ కాంగ్రెస్ కార్య కలాపాలు పరిసమాప్తి చెందుతాయి.

ఆసలీ జాతీయ కాంగ్రెస్ పుట్టుపూర్వోత్తరాలు తెలిసినవారే తక్కువ, దీని స్థాపనకు దారి దీసినవారెవరు? భారత దేశాన్ని రాజకీయంగాను ఆర్థికంగాను

వైశ్వానికంగాను దాస్యంలో ముంచిన ఇంగ్లీషువారి దొరలలోని ధర్మాత్ములే దీని స్థాపనకు దారితీరనే సంగతి తెలిసినవారు నేటి ఇందిరా కాంగ్రెస్ వారిలో ఉన్నారో లేరో తెలియదు. ఉంటే వారికి తీర్థ విధులు పెట్టించవలసిన శాధ్యత లేదా? ముగ్గురు సహస్రాలకు శ్రాద్ధం పెడితే సరిపోతుందా? తక్కిన కాంగ్రెస్ నాయకుల గతి యేమి కావాలి?

అధర్మము జరుగుతూవుంటే సహించలేని ధర్మాత్ములు ప్రపంచంలో అన్ని కాలాలలోనూ ఉంటారు. అటువంటి వారినే మన ప్రాచీనులు మహాబుఘులన్నారు. మననీతి మత ధర్మాలను సంస్కృతి సంప్రదాయాలను రూపొందించినవారా మహాబుఘలే.

భారతదేశము పరాధీనమైన తరువాత నిరంకుశ ప్రభుత్వం సాగించిన మహమ్మదీయుల కాలంలో కూడా అటువంటి ధర్మాత్ములుండేవారు.దిక్కులేని హిందూ ప్రజల శుద్ధరించడానికి పాటు పడిన మహమ్మదీయ 'వలీల దరగా' అనే సమాధుల దగ్గర కృతజ్ఞులైన హిందువుల సంతతివారిప్పటికీ పూజలు చేస్తున్నారు!

ఇంగ్లీషు రాజ్య కాలంలో మన దేశీయులకు న్యాయం జరిగించడానికి పాటు పడిన ధర్మాత్ములైన ఇంగ్లీషుదొరల దివ్య నామాలు నేడువిస్మృతము లైపోయినా చరిత్ర పరిశోధకు లందరికీ గుపరిచితములే! 1988 సంవత్సరం ఆక్టోబరు నెల 2 వ తేదీని గాంధీ, మహాత్ముని జన్మదినము నాడు నేను ప్రకటించిన 'బ్రిటిష్ ఇండియా 'చరిత్ర' సంపుటములోని 11వ

ప్రకరణములో 'దేశోద్ధరణ ప్రయత్నములు' అనే శీర్షిక క్రింద 288 పుట మొదలు 316 వ పుట వరకూ ఈవిషయమైన చరిత్రను వివరించి యున్నాను. అందులో నాకు జ్ఞాపక మున్నంతవరకు ధర్మాత్ములైన దొరల దివ్యవాసుమునుదాహరించి కృతకృత్యుడ నైనాను.' అందులోని కొంతభాగముని క్రింద ఉటంకిస్తున్నాను.

'భారతదేశమును కరిపాలించు బ్రిటిష్ ఉద్యోగి వర్గముయొక్క యజమానులీ దేశమునకు పదివేల మైళ్ళదూరమున - నింగ్లాండులోనున్న పార్లమెంటువారును, కంపెనీవారునై యుండినందువల్ల దేశ పరిపాలనమున ప్రజలకు గల కష్టములు చెప్పుకొనుటకును. ఆలనపాలనలు జరుగుటకును తగు అవకాశములే లేకుండెను.

భారతదేశముపట్ల సానుభూతి గలిగిన అంగ్లేయుల పముఖులెవ్వరైన దయాగలిగి ఇంగ్లీషు పార్లమెంటులో నేడైన చెప్పిన కద్దు, లేకపోయిన లేదు. అట్లు చెప్పినప్పుడైనను పార్లమెంటు సభ్యులు ఓపికతో విందురను నాస లేదు. ఇండియా వ్యవహారములు దర్శించునమయమే చాలమందికి భోజనసమయ మను నొక సామెత కలన నీ దేశముపట్ల వారి కంత శ్రద్ధయుం డెడిదో తెలియగలదు. ఈదేశమును పాలించిన గవర్నరు జనరల్ వారన్ హేస్టింగ్స్ చేసిన దుష్పరిపాలనమును గూర్చి 'బర్క్' మహాశయుడును, అతని స్నేహితులను విమర్శించిన 1788 సం॥ము నుండి 1847 సంవత్సరము వరకును నీదేశ వ్యవహారములను గూర్చి పార్లమెంటులో తలపెట్టినవారు లేరు.

1847లో జాన్ బ్రెయిట్ అను నొక మహామభావుడు పార్లమెంటు మెంబరయ్యెను. అతడు భారతదేశ చరిత్రను వ్యవహారములను గూర్చి జాగ్రత్తగా

చదివి, హృదయము కరిగి, ఈదేశమున జరుగుచుండిన దుష్పరిపాలనమును గూర్చి పార్లమెంటులో నెల్లడింపసాగెను. ఈ దేశమున బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమున ప్రజలెన్నో బాధలు పడుచుండుట, న్యాయవిచారణ బాగుగా జరుగుచుండుట, పోలీసులు ప్రజాపీడకలగుట, పన్ను లత్యధికముగానుండి గైకొని లిచ్చుకొనలేకుండుట, వానిని నమూలు చేయుటలో, అధికారులు గైకుల నెన్నో విధములుగా హింసించుచుండుట, ప్రజలకట్టి పోకర్నిములును లేవకుండుట యను వానిని గూర్చి యితిడు పార్లమెంటులో శీవముగా విమర్శింపసాగెను. క్రైస్తవ మతాచార్యులు చేయుచుండిన అన్యాయముల నాయనపార్లమెంటు వానికి విశదపరుపసాగిరి. 'స్టాక్' గారు, నూఫ్స్ టర్' గారు అను పార్లమెంటు సభ్యులును, సర్ విలియం హంటర్, ఆర్. టి. రీడ్, మున్నగువారును, నిష్పక్షపాతముగానే మాడలాడుచుండిరి. డల్ హౌసీ ప్రభువుకూడా నిష్పక్షపాతముగానే యుండెను.

1868 సం॥లో సభ్యుడుగా నుండిన ఫోకెట్ గారు కూడా భారతదేశమందభిమానము కలిగి పనిచేసిరి. 1853 వ మద్రాసుకువచ్చి, గైకుల దురువస్థలను స్వయముగా చూసి, వారిని పెట్టుచున్న హింసలను పార్లమెంటుకు చెప్పిన దెన్నీ కేవలర్ గారును. 1890 సం॥లో సం॥లో నీదేశమునకు. హోంరూలు (స్వరాజ్యము) నివ్వవలసిన దను బిల్లును పార్లమెంటులో ప్రవేశపెట్టిన ఛార్లెస్ బ్రాడ్లా గారును, తరువాత నీదేశకష్టములు ములను విచారించి వానిని గూర్చి ఎంతో పనిచేసిన టారెన్సు గారును కేర్ హార్డి గారు మున్నగు నాంగ్లేయ ప్రముఖులును, ఈదేశము తరపునచాలాపనిచేసిరి.

ఇక ఇంగ్లాండునుండి భారతదేశమునకు ద్యోగము చేయవచ్చిన అంగ్లేయులలోను, ఈదేశమునం దితిరవృత్తులు చేసి పోవు అంగ్లేయులలోను, ఈ దేశప్రజల బాధలను చూచి హృదయములు కరిగి ఈప్రజల బాధలు మాన్పుటకును, వీరికి విద్యాభివృద్ధిచేసి ఉద్ధరించుటకును, వీరిలో జాతీయచైతన్యము కలిగించుటకు తోడ్పడిన పరోపకారపాఠీయులగు నాంగ్లేయులనేకు లుండిరి. వారిలో సర్ తామస్ మిన్, వాకర్ ఎల్ ఫ్రెడ్ డన్ మున్నగు ఉద్యోగులను, డేవిస్ హేర్, బార్న్ నార్టన్, డాన్ బ్రూస్ వార్గన్ మున్నగు ఉద్యోగిగులునామన దేశోద్ధరణకుతోడ్పడిన మహానుభావులు తరువాత భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ మహాసభను స్థాపించుటకు మూలపురుషుడైన ఎం. ఓ. హ్యూమి దొర గాగుకూడా మనదేశమున పనిచేయవచ్చిన వి. సి. యస్ ఉద్యోగియే. ఇట్లే సర్ హెన్రీ కాటన్ గారు నొక వి. సి. యస్ ఉద్యోగి. ఇట్టి పరోపకారపాఠీయులగు మహాసీయులెందరోమనదేశోద్ధరణకై పాటుపడిరి. భారతదేశమున కుపకారము చేసిన రాజప్రతినిధులలో రిప్పన్ ప్రభువు చేయనూ సునర్గా ఓరములలో లిఖింపవగినది. డఫ్రిన్ ప్రభువు కూడా కాంగ్రెస్ స్థాపనకాలమున చాల సహాయము చేసెను. బెదర్ బరన్. యూత్ గార్ల చేర్చు మనజాతీయచరిత్రలో శాశ్వతముగా స్మరింపదగినది.

భారతదేశ ప్రజలలో జాతీయచైతన్యమును కలిగించుట కిటువంటి దొరలే మూలకారకులు.'

“కవుల కవులు” (ఒకవి చూపు)

- శ్రీ పి. మోహన్.

గురు పాదాలు ప్రాథమికస్థితి, స్థూర్తి నింపాకీ శే చేపూస వెంకట సోమసుందరశాస్త్రి ఆచార్యుల ‘కలలపంట’గా ‘కలలోకశి’ కవి రూపొందారు కారదను మేల్కొల్పారు. గోవిందుని భజిస్తూ టికా రిచ్చారు పాట్టిగా, ఏడుకొండల వానికి టికా రిచ్చారు చిన్నగా. శివునికీను. ‘భావవీధి’ ని తేలికూడి ‘స్తుతిగీతిక’ లాల పీచాను ‘సాయిలీలల’ను మాలగుచ్చారు. ‘కాలిక’ ను నూగుపూల పూజించారు! ‘కలలోకశి’ను చూసి దాన్నక్షరం చేశారు ఎవరనుకున్నాను? బ్రౌను! ఇంకెవరు? మృత్యుంజయులు! హాయి హాయి కవితా ‘సహాయాచారి’ గారు! ‘సహాయ కవితా విశారదులు!’ ‘మహాకవులు!’

సంప్రదాయ కవి - ఆధునీక యయుగంలో నివసిస్తే సంప్రదాయం ‘కల’ లో ఆధునీకయం ‘కళ’ ఉద్భవిస్తుంది. సృష్టిలో కవి కనుకు తీస్తే కలవచ్చింది. ఓవైపు గోపబాలుడూ మిగిలైవున్న ఓస్ట్రోకథానాయిక విప్లవ భావసముజ్వల. కులాల కఠిరంగా తన సమగ్రహించమని కోరుకుంది నిరాశతో మూగ్ధుడవుతుంది. ఇంతలో ‘ఇప్టదేవత’ ‘అంబ’ ప్రత్యక్షం అవుతుంది. వారిరువురినీ ఏకం కమ్మని ఆదేశిస్తుంది! మూర్ఖులెచి (శ్రీ) కవి ప్రక్కచేరి గోపబాలునిపై వాత్సల్యం చూపిస్తుంది. ఆ బాలుడు ‘బాలగోపాలుడే! వీరిద్దరి కలయికను ఆమోదించి మారుమాతాడు. అద్భుతంగా జరిగిన యీ ఉమ్మేశాన్ని పురస్కరించుకొని యిరువురూ దైవలీలను స్తుతిస్తారు. ఇంతలో తెల్లారుతుంది! కవి తక్కి అంతా ‘ఆదృశ్యం’ అవుతుంది కల కల్లాశికాదు. ఈ కల ‘నిజం’ కావాలనుకోవటం, ‘కల’

మధ్యమంలో సున్నితంగా, సుకుమారంగా సుమధురంగా చెప్పటం ‘కళ’! మంచి కలలు కనగల ‘కవి’ మంచిరూప కల్పన చేయగల కళాస్వరూపులు! ఈ కథను ‘కళాప్రశోధకం’ విప్లవాత్మకం అని చెప్పటం ‘యొక్కం.’ యువనత్వరం లో ‘యువత’ ను చైతన్య వంతం చేసిన యీ ‘ఘాడకృతి’ ఆఖండ ‘సాస్పృహ’ నూ ‘సమభావాన్ని’ మృదులంగా పఠిత గుండెలోబుల్లో నూత్న కేంద్రాలను సృష్టించింది.

స్తుతిగీతికల నూత్రధారి శ్రీ ‘ఆకావాది’ నివేదనలో ‘ప్రకాశించి’ ‘నగర’ నవ్యతలాల్కిస్తూ శ్రీ సహాయుని సుమనః పరిమళాన్ని తమకలం అవండర్ లో పంచారు.

మానూగు మీసాల ‘నాటికైత’ కు నేడు ‘రూపం’ దిద్దుకొన్న శుభ సందర్భం లో తన ‘కళా’ స్వరూపంగా మారి నంగుకు సహకరించిన సువ్యాల్లా ‘కాన్ని కృతజ్ఞతా’ పురస్కరంగా కొనియాడడంలో ‘సంస్కారం’ గోచరిస్తుంది. జ్ఞాననిధి డా॥ జ్ఞానానంద కవిగారి ఆకాసనాన్ని అందుకొన్న యీ ‘కళ’ నిజానికధన్యకన్యామణి! త్రిభాష ప్రపూర్ణులైన శ్రీ ఆచారి గారు విసుధైక కుటుంబం ‘కానాతనేతపన’ గలవారని ఆజ్ఞాని ఆశించటంలో యీకవిగారు మృత్యుంజయులయ్యారు. తాను ‘మామమామై’ తన కర్ధాంగలక్షి నిచ్చిన తన మామ కీ. శే. గురాచారిగారికి తనకొమరిత నిత్య యావనవతి యీ ‘కళావతి’ నిచ్చితను మామై కవితా లోకంలో కొత్త చరిత్ర సృష్టించిన శ్రీ సహాయాచారి గారు వారి వారాధ్యైత స్వరూపులే!

శ్రీ గాడేపల్లి కుక్కుటేశ్వరరావుగారి అభివందన మందారా అందుకొన్న యీ ‘కళ’ కు ‘కాంతిశిల్ప’-జాతీయకవిశ్రీ విజయ కిరీటాన్ని బహుకరించటం యీ కథువు చేసికొన్న పురాకృత సుకృతమా? ఇందలి చైతన్య భావగంభీరాంబుధిగత నవ్య భావరత్న ప్రభావ ఫలమా?

తన ‘కల’లు కంటానికైనా, ‘కళలు’ పంచటానికైనా, తనకు రూపమిచ్చిన జననీజ-కులే మూలకారణ మని నమ్మిన శ్రీ ఆచారిగారు యీ శుభిరయణంలో వారిని సంస్మరించటం ఉచితం!

తేటగీతి, ఆటవెలది, సీసం, కందం, ఉత్పల, చంపకమాలా ద్వయం కాన్డాల మత్తేభాలతో తెలుగు సంస్కృతి ఛందః చందనాల్ని గుబాంటిపజేసిన ‘కలలోకశి’ లో సంభాషణలైలి సజీవంగా సరస్వతీలా పారింది. (పుట 2 పద్యం, 7 పుట 18, 38 వ పద్యం మున్నగునవి)

‘కాగలపని గంధర్వులచే గాదా, అడుగులో జిక్కుకొను, జిలుగుపల్కుల చిల్క చిల్కలకొల్లికి సాగసు దొంత రలు’ మున్నగు మాటల రంగులతో శ్రీ ఆచారిగారి కలంకుంచె చిత్రించిన తెలుగు వెలుగు చిత్రాల దర్శకులైన వీరు ‘సంస్కృతిం’ శబ్దచిత్రాలను అద్భుతంగా నిర్మించగల దిట్టకవి కాబట్టి వీరిలోధారా శ్రీమైన ధారను, పొండితిని చూశారు శ్రీ గాడేపల్లివారు.

పద్యం సహజంగా నడిచింది. ఎక్కడా కృతకత్వం గోచరించదు. రెండు భాగాలుగా సాగిన యీ కళ కథా కథనంలో పద్యాల ఉరుకులో తొంగిచూసింది కవి వ్యాదయంలో ప్రగతి కన్య కళా మయంగా!

కళా సరస్వతికి కలలోనైతం శత పద్య హేమ ప్రసూనాల మాల నర్పించిన విశ్వకర్మవంటి ‘స్వర్ణ (మంజరి) (ఆ) కారు లీ కవిశేఖరులు! హేమా హేమాల వంటి కవుల ‘మిత్రులు! అడు

నాతనసనాతన భావాల సేతువులు!
అకాశవాణిలో వీగ వినిపిస్తున్న సంప్ర
దాయ బద్ధపద్య రత్నాల్లో అభ్యుదయ
కరాలు పంచే 'యమల' వి (తి)ని ఆం
దించాల్సిందే!

పేగుకు తగ్గట్టు యీపాత్రం కన్నె
శరీరాత్మలు రెండూ సౌందర్యఖనులే!
పచ్చపైటంను చీనపైగుండెల మధ్యలో
'అనంతప్రేమ జంట'ను ముద్రించుకొని
ప్రేమలోని విశ్వజనీనతను చాటికెప్పుంది!
అనంతపుర రాజుల కళాగోష్ఠి కన్న
కన్నెగా! అనంత - విలువల విలువలు
చుట్టబెట్టుకొని ఒయ్యారంగా తయారైంది!
కొసకొంగుపై అనంత పాఠశాలలో
మునిగి వినిపించే రాగాలకన్న విని
పించని 'రాగాలు' మిన్నగా నున్నట్లు,
ఎన్నటికీ వనివాడని వీడని బంధంలో
కళను బంధించిన చిత్రం సాబగు వెద
జల్లుతోంది!

విదురూక లే వినువేల వోల్తు బల్బుల
క భావాల కాంతులను పంచే యీ చిన్నది
కైతనికీరా అనుభవించ దగ్గ అంచాన
వి మిన్నదే!

పా 'కులము మతమూ కేర్కొనుచు ఘోర
ది! ములెన్నో బలీగుమై మహాకలముగఁ
క, జేసి రీ భువిని కూళలు ... స్వార్థమాన
పుల్ మొలపిన విత్తువృక్ష మయిపోయిన
పా ద్రుంపగ నేరిసాధ్యమా? (పు. 14 పద్యం
24)నని నిలబెట్టి ప్రశ్నించిన శ్రీసహాయా
చారిగాని అపవిత్రాఖిలో ఉన్నతోద్యోగ
స్థానాగా పనిచేసి పదవీ విరమణ చేసిన
మొ ప్రాయంగా పైకిం పడుచుగుండె ప్రతి
కర్తభావ - వేడిమిని సంతరించు కొన్న తల
తల పండని మనసుపండిన నిత్యకవితావసంతు
లననా? కవితా మనోజ గతులననా?
మహాపాట్సాఫ్ శ్రీ సహాయాచారిగానూ!
రదై తమసాయి 'నీలా' స్వరూపా'న్ని'
వ్యవస్థాపకం చూపండి! మీలో ఆస్తిక

అక్షరార్చన

శ్రీ విద్వాన్ ఎస్.ఎ.సి.పి. తాతాచార్యులు
(ఆంధ్ర కవితా ఘంటాపథ స్వైర
విహార గంధేభా? శ్రీనాథ కవి సార్వ
భౌమా!)

* వణించు నీనోట కవితా సరస్వతి
రివళించు నీగోన గాగలహార
అవళించును మోవి నఖిలవాఙ్మయములు
నగ్గిన యిందును మోము నందు కళలు
పోనాళించును మూర్తి పుంభావ కారద
నొకళించును యాక్తి జాణరసము
కుప్పించు రీతి మేల్గొదమయేన్దుల శేవ
ప్రతి పదంబున సావ్యభౌము నీవి
మహిమ నవ్వస్తు సుగుణ సంపదల శేటి
నేర్చి రూపంప నొక్కచో నేర్చి కూర్చి
మాస వాసి విధానిని ముద్రవేసె
నతురుదధి వేళుగా మహాచక్రమందు.

* ఆడిన దెల్ల పాడినది
యాడయు పాటగ, నోరువిప్పి మా
తాడిన దెల్ల చాటువుగ
వ్రాసిన దెల్లను కాసనమ్మ, ప
ల్కాడిన దెల్ల కావ్యములు
గాగ సరస్వతి కాటపట్టుగా
నాడెను నీ ప్రతిష్ఠలు ను
హాంధ్ర చరిత్రల పైడి తానయి.

* కలము గలవాని కరిమున కలిమిలేదు
కలిమి గలవాని సరసకుఁ గలము రాగు
కలము కలిమియు నీయింట కాపు లుండె
నేర కీ వైభవములు వర్ణింపఁ దరమె?
దున్నాడు, నాస్తికుడున్నాడు 'యోగి'
ఉన్నాడు. భోగి ఉన్నాడు. కవి
ఉన్నాడు భావుకుడున్నాడు. స్త్రీడు
న్నాడు, స్తో ఉన్నాడు. ద్వంద్వస్తో
మీరు నిర్ద్వంద్వంగా అజేయంగా విజయ
కేతనాన్ని ఎగురవేస్తున్నారు. బౌను!
అందుకే మీరు కవి తాలోకం లో
మృత్యుంజయులే!

* పంచ భక్త్యాన్నముల్ పైడి పాత్ర
లీలఁ గాలూనినది పల్లకీల యందె
పొగడ తరమాన నీ భూరి భోగమహిమ
లాంధ్రకవి సార్వభౌమ, జయోఽస్తునీకు.

* ఆంధ్ర కవిగాజ నీ కాసనాక్షరములు
ఆంధ్రవణి లలాట లీలాక్షరములు
ఆంధ్ర జనతీకు నవ మంగళాక్షరలును
ఆంధ్ర చరిత్రల కవి మువగ్గాక్షరములు.

* కలకంఠంబుల ముగ్ధ గానములకున్,
కాదంబ మాయూర మం
డల స్పృత్యాల తాయారపు న్నడలకున్
కంపించు వీణా స్వనం
బులకున్, సాంధ్యసుంగభ మందపకనా
భోగాలకున్, మాజికన్
కులికించున్ కల కండ పల్కులకు నీ
కున్ నానమావాకముల్.

* శివ మొప్పార జటాచ్ఛటల్ విరియగ
నీసంబు లద్దండ తాం
డవ మాపేళ మదోద్భటాచ్ఛటల యా
దశ్యంబునో నూగుచుం
డు, వసంతరు హిమాద్రి కంజముల ని
డున్ శైలజా నన్యలా
శ్య విలాసంబుల ధింధమిత్కిట పద
న్యాసంబులన్ పొల్పుకున్.

* ప్రాయంపుం బస నిక్క ప్రాథరచః
వైదగి గీర్వాణిలో
తీయం దీయని తేట పల్కు బదులున్
దీరైన యాంధ్రోక్తిలో
గాయని, నీ ప్రతిభా సరస్వతి సమ
స్కంధంబుగా నూగి తా
నూయేలై మును భావుకాత్మల మనం
బజ్జూత లూగిం చెడున్.

(నా'శ్రీనాథ మణిహారము' కావ్య
నండి)

STATEMENT ABOUT OWNERSHIP AND OTHER PARTICULARS ABOUT

'Samalochana' National & Cultural Fortnightly, Rajahmundry

Form IV (See Rule 8)

1. Place of publication : Rajahmundry
2. Periodicity of publication : Every 1 st and 16 th.
3. Printer's Name : Sri B. Sitharama Sastry
Whether citizen of India ? : Indian
(if foreigner state the country or
origin) Address : 6-4-24. Innispeta, •
: Rajahmundry-1.
4. Publisher's name : Sri B. Sitharama Sastry.
Whether citizen of India : Indian
(if foreigners state the country or
origin) Address : 6-4-24, Innispeta,
: Rajahmundry-1.
5. Editor's Name : Sri B. Sitharama Sastry
Whether citizen of India ? : Indian
(if foreigner state the country or
origin) Address : 6-4-24, Innispeta,
: Rajahmundry-1
- 6 Name and address of individuals : Sri B. Sitharama Sastry
who own the news paper and Part- 6-4-24, Innispeta,
ners or shareholders holding more Rajahmundry-1.
than one percent of the total
capital.

I, B. Sitharama Sastry, hereby declare that the particulars
given above are true to the best of my knowledge and belief.

Date 1-3-1986.

**(Sd) B. Sitharama Sastry,
Publisher.**

జనములు నిను సేవింపని, దినములు వ్యర్థంబు లగుచు దిగుగుచు నుండున్
ధనువులు నిలుకడ గావట, వసములలోనున్న నైన వనరుహనాభా !

తరణంబులు భవజలధికి, హరణంబులు దురిశలతల కాగమముల కా
భరణంబు లార్త జనులకు, శరణంబులు నిదు దివ్య చరణంబు లిలన్ .

శ్రీ నాయక నీ నామము, నానా భవరోగ కర్మ నాశములకు వి
న్నాణంబగు నౌషధ మిది, కానరు దుష్టాత్ము లకట కంజ దళాక్షా !

సమాలోచన 3,4,5,6,7,8 వార్షిక సంపుటముల వెల వరుసగా 20, 20, 12, 15, 15,15 రు.లు ఎం. కీ

చేసినవారికి ఖర్చులు మేమే భరించి రిజిష్టరు పోస్టులో పంపగలము. వి. వి. పద్ధతి లేదు.

- సంపాదకుడు.

అడ్రసు :—

సంపాదకుడు: విద్వాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

రిజిడ్డు తెలుగు లెక్కరయ, వి. టి. జి. కాలేజి,

6-4-24, ఇన్నీసుపేట (త్యాగరాజ నగర్),

రాజమండ్రి-1.

